

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Kyberšikana a šikana pedagogů na středních školách

Bakalářská práce

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Nikola Hofmanová

Vedoucí práce:

Mgr. Robert Trebicki, MBA

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická ■

Zadání bakalářské práce

Kyberšikana a šikana pedagogů na středních školách

Jméno a příjmení: **Nikola Hofmanová**
Osobní číslo: P18000212
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Zadávající katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Popis problematiky kyberšikany a šikany u středoškolských pedagogů a zjištění jejího výskytu.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: dotazování

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- BENDL, S., 2011. Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-432-2.
- BRÉDA, J., et al., 2017. Sebeobrana učitele. 1. vyd. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-345-2.
- ČECH, O., et al., 2017. Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň? 1. vyd. České Budějovice: Theia – krizové centrum. ISBN 978-80-904854-4-0.
- ČERNÁ, A., et al., 2013. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-210-6374-7.
- JANOŠOVÁ, P., et al., 2016. Psychologie školní šikany. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2992-3.
- MARTÍNEK, Z., 2015. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5309-6.
- MATTHEWS, J., et al., 2015. Stop šikaně!. 1. vyd. Jihlava: Baroque Partners. ISBN 978-80-87923-06-1.

Vedoucí práce:

Mgr. Robert Trebicki, MBA
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

2. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Zuzana Palounková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 2. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

12. července 2021

Nikola Hofmanová

Poděkování

Především bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Robertu Trebickému, MBA za jeho trpělivost, ochotu, podporu, cenné rady a lidský přístup při vypracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem pedagogům, kteří se podíleli na kvantitativním šetření a v neposlední řadě děkuji mé rodině, a také pedagogickým i nepedagogickým přátelům, kteří mi byli oporou při tvorbě práce.

Nikola Hofmanová

Název bakalářské práce: Kyberšikana a šikana pedagogů na středních školách

Jméno a příjmení autora: Nikola Hofmanová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2020/2021

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Robert Trebicki, MBA

Anotace

Bakalářská práce se věnuje problematice šikany a kyberšikany pedagogů. Dále se zabývá vysvětlením definice těchto pojmů. Zaměřuje se nejen na problematiku šikany pedagogů ze strany dětí, ale také ze strany rodičů, kolegů a nadřízených. První kapitola pojednává o klasické šikaně. Zaměřuje se na šikana ze strany žáků a rodičů. Dále jak těmto situacím v případě potřeby předcházet a jak je řešit. Druhá kapitola pojednává o kyberšikaně. Jedná se o útoky pomocí moderních technologií, jako jsou mobilní telefony, počítače a internet. Kapitola vysvětluje a definuje pojem kyberšikana, je zaměřená na různé formy a typy kyberšikany, popisuje výzkumy kybernetických útoků páchaných na učitelích a popisuje také možné preventivní opatření. V následujících kapitolách se zaměřujeme na útoky v pedagogickém kolektivu. Vysvětlujeme pojmy mobbing a bossing. Popisujeme jejich význam, možné důvody a formy. Poslední kapitola teoretické části se zabývá možnými kroky, které by měly být použity při mobbingu či bossingu. V empirické části bakalářské práce budou popsány použité metody, výzkumné otázky a průběh průzkumu. V dalších kapitolách popisujeme, jak probíhal pilotní průzkum a jeho výsledky. Následuje popis zkoumaného vzorku a především, v kapitole třináct, interpretujeme výsledky dotazníkového šetření. Informace jsme získávali pomocí kvantitativního výzkumného postupu a metodou dotazníku. V posledních kapitolách se nachází zodpovězené výzkumné otázky, navrhované opatření k popisované problematice a závěrečné shrnutí bakalářské práce.

Klíčová slova: šikana, kyberšikana, mobbing, bossing, agresor, oběť, pedagog, škola

Title of the bachelor thesis: Cyberbullying and Bullying of Teachers at Secondary School

Author: Nikola Hofmanová

Academic year of the bachelor thesis submission: 2020/2021

Supervisor: Mgr. Robert Trebicki, MBA

Annotation

The bachelor's thesis is devoted to the issue of bullying and cyberbullying of educators. It goes on to explain the definition of these terms. It focuses not only on the issue of bullying of educators by children, but also by parents, colleagues and superiors. The first chapter deals with classical bullying. It focuses on bullying by pupils and parents. Furthermore, how to prevent and deal with these situations, if necessary. The second chapter deals with cyberbullying. These are attacks using modern technologies such as mobile phones, computers and the internet. The chapter explains and defines the concept of cyberbullying, focuses on different forms and types of cyberbullying, describes research into cyberattacks perpetrated against teachers and also describes possible preventive measures. In the following chapters we focus on attacks in the pedagogue collective. We explain the concepts of mobbing and bossing. We describe their significance, possible reasons and forms. The last chapter of the theoretical section deals with possible steps that should be used when mobbing or bossing occurs. The empirical part of the bachelor thesis will describe the methods used, the research questions and the course of the survey. In other chapters we describe how the pilot survey and its results were conducted. The following is a description of the sample examined and above all, in chapter thirteen, we interpret the results of the questionnaire investigation. We obtained the information using a quantitative research procedure using the questionnaire method. In the last chapter there are answered research questions, proposed measures for the described issues and a final summary of the bachelor's thesis.

Key words: bullying, cyberbullying, mobbing, bossing, aggressor, victim, teacher, school

Obsah

SEZNAM TABULEK	10
SEZNAM GRAFŮ.....	10
ÚVOD	12
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 Šikana	13
1.1. Definice šikany – tři základní kritéria	13
1.2. Záměrnost v šikaně.....	14
1.3. Nerovnováha síly mezi šikanujícím a šikanovaným	14
1.4. Opakovanost útoků	15
1.5. Šikana pedagogických pracovníků	15
1.6. Šikana žák – pedagog	15
1.7. Nastavení pravidel ve třídě	16
1.8. Šikana rodič – pedagog	17
1.9. Pravidla pro jednání s agresivním rodičem	18
2 Kyberšikana	20
2.1. Definice kyberšikany	20
2.2. Typy kyberšikany	21
2.3. Formy kyberšikany	21
2.4. Kyberšikana zaměřena na učitele	23
2.5. Výzkumy kyberšikany páchané na učitelích.....	23
2.6. Možnosti prevence kyberšikany učitele.....	24
3 Mobbing	26
3.1 Význam mobbingu.....	26
3.2 Fáze mobbingu.....	27
3.3 Výzkumy mobbingu v České republice	28
3.4 Výzkumy mobbingu v zahraničí	29
4 Bossing.....	30
4.1 Důvody bossingu.....	30
4.2 Formy chování a strategie nadřízeného při bossingu.....	30
4.3 Bossing a oběť	31
5 Možné kroky při mobbingu a bossingu	32
EMPIRICKÁ ČÁST.....	33
6 Cíl bakalářské práce	33

7	Výzkumné otázky	33
8	Použité metody.....	34
9	Průběh průzkumu	34
10	Pilotní průzkum.....	35
11	Výsledky pilotního průzkumu.....	35
12	Popis zkoumaného vzorku.....	35
13	Interpretace výsledků dotazníkového šetření	36
14	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	66
15	Navrhovaná opatření	67
	ZÁVĚR.....	68
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	69
	SEZNAM PŘÍLOH	71

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Věkové zastoupení žen a mužů pedagogického sboru na různých středních školách, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.....	37
Tabulka 2: Počet respondentů působící na konkrétním typu školy.....	40
Tabulka 3: Pracovní pozice respondentů na středních školách a celkový počet odpovědí.	43
Tabulka 4: Rozdělení odpovědí žen a mužů, kteří odpověděli v dotazníkovém šetření na položku 7 „ANO“, „spíše ANO“ a „spíše NE“.....	45
Tabulka 5: Zastoupení žen a mužů v pedagogickém sboru na středních školách, kteří se stali obětí šikany nebo kyberšikany ze strany žáků.....	48
Tabulka 6: Počet respondentů a zastoupení žen a mužů, kteří se setkali se šikanou vůči své osobě ze strany nadřízeného/nadřízené.....	57
Tabulka 7: Výskyt šikany a kyberšikany u pedagogů na středních školách v celkovém počtu 55 respondentů.....	64
Tabulka 8: Respondenti, kteří se setkali se šikanou vůči své osobě ze strany žáka/kolektivu žáků, kolegy/kolektivu kolegů nebo nadřízené/ho.....	65

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů.....	36
Graf 2: Věk respondentů.....	37
Graf 3: Délka pedagogické praxe respondentů.....	38
Graf 4: Typ pracovního působiště.....	39
Graf 5: Respondenti působící na státní nebo soukromé škole.....	41
Graf 6: Pracovní pozice respondentů.....	42
Graf 7: Šikana pedagogických pracovníků na středních školách.....	44
Graf 8: Kdo se stal aktérem šikany?.....	46
Graf 9: Aktérem šikany je/byl?.....	47
Graf 10: Forma šikany.....	48
Graf 11: Délka trvání šikany/kyberšikany pedagogů ze strany žáků.....	49
Graf 12: Řešení šikany.....	50
Graf 13: Agresorem šikany je/byl?.....	51
Graf 14: Možné podněty, které vyvolaly agresorovo chování.....	52
Graf 15: Forma šikany.....	53
Graf 16: Jak dlouho situace trvá/trvala?.....	54
Graf 17: Řešení situace.....	55
Graf 18: Aktér šikany ze strany nadřízené/nadřízeného.....	56

Graf 19: Možné podněty, které vyvolaly agresorovo chování.	58
Graf 20: Forma šikany.....	59
Graf 21: Doba trvání šikany pedagoga ze strany nadřízeného/nadřízené.....	60
Graf 22: Jak byla šikana řešena?	61
Graf 23: Stal se některý z respondentů svědkem šikany svého kolegy?	62
Graf 24: Možný způsob prevence proti šikaně a kyberšikaně z pohledu respondentů.....	63

ÚVOD

V dnešní době, kdy je stále více řešena problematika šikany a kyberšikany dětí, především žáků základních a středních škola, se zapomíná na řešení této problematiky u pedagogů. Učitelská role se v průběhu posledních let velice změnila. V době, kdy může každý dosáhnout vyššího vzdělání se na učitele nehledí jako na osobu s nejvyšším vzděláním v okolí dítěte, jak tomu bylo dříve. Spousta rodičů s vysokoškolským vzděláním má pocit, že v problematice výchovy a vzdělávání dítěte je na stejné úrovni jako učitel. Díky tomu přibývá více útoků na učitele ze strany dětí i rodičů.

Pro bakalářskou práci si její autorka vybrala téma o šikaně a kyberšikaně pedagogů. Pro lepší přehlednost vybrala pedagogy působící v druhém sektoru vzdělávání, tedy pedagogy středních odborných učilišť, středních odborných škol a gymnázií.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat problematiku kyberšikany a šikany pedagogů na středních školách a zjistit výskyt těchto forem útoků. Autorka se nezaměřuje pouze na útoky ze strany žáků, ale také ze strany kolegů či nadřízených. Zjišťujeme také, jak dlouho situace trvala a jakým způsobem byla řešena. Dále zda se pedagogové středních škol nesetkali pouze se šikanou vůči své osobě, ale i se šikanou svého kolegy. Zjišťujeme možné preventivní opatření, které by učitelé uvítali.

V průzkumu ověříme následující výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Je-li pedagog vystaven útokům kyberšikany nebo šikany, bude agresorem spíše žák, kolega či nadřízený?

Výzkumná otázka č. 2: Pokud se pedagog na střední škole setká se šikanou vůči své osobě, jedná se spíše o kyberšikanu či klasickou šikanu?

V první kapitole teoretické části bakalářské práce definujeme pojem šikana. Zaměřujeme se zde také na šikanu pedagoga ze strany dětí, jak těmto situacím předcházet a krátce se zmiňujeme i o útocích ze strany rodičů. Druhá kapitola pojednává o kyberšikaně. Vysvětlujeme, co kyberšikana je a v jakém prostředí se s ní setkáváme. Popisujeme druhy kybernetických útoků a možnosti, jak se proti kyberšikaně bránit. Třetí kapitola teoretické části nás seznamuje s pojmem mobbing. Popisuje jeho význam a fáze. V této kapitole můžeme porovnat výskyt mobbingu v České republice a v zahraničí. Následující čtvrtá kapitola vysvětluje a definuje pojem bossing. Jeho důvody, formy a možné strategie, se kterými se může oběť setkat. Pátá kapitola pojednává o možných krocích, které může oběť šikany podniknout, aby mohla nastalou situaci vyřešit.

V empirické části bakalářské práce popisujeme použité metody průzkumu, zkoumaný vzorek a také popisujeme průběh průzkumu, ve kterém jsme použili kvantitativní výzkumný postup. Použili jsme metodu dotazníku. Vyhodnocení dotazníkového šetření nám sděluje kapitola třináct. Dále byly vyhodnoceny výzkumné otázky a navrhuta možná opatření v problematice šikany a kyberšikany.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Šikana

Kapitola s názvem „Šikana“ definuje a popisuje tento pojem. Dále jsou zde vysvětlena základní kritéria šikany, šikana v interakci žák – pedagog nebo rodič – pedagog.

Pokud se řekne slovo šikana, vybaví se nám především určitý druh agrese a agresivního jednání, ať už fyzického či psychického, a to ve školních zařízeních především mezi žáky. Avšak šikana se neodehrává pouze „v lavicích“. Oběťmi šikany se mohou stát také učitelé, a nejen ze strany žáků, ale také ze strany svých kolegů, nadřízených nebo rodičů.

Pojem „šikana“ označuje druh agresivního chování, které má specifické podmínky. Nadřazený pojem šikany je tedy agrese. Agrese je určitý typ jednání, jehož cílem je ublížit jiné osobě. Ne vždy je to ale přímý záměr. Může to být také podvědomí útočníka, který ví, že svým jednáním teprve může své oběti ublížit (Janošová, aj. 2016, s. 25).

Šikanující často pochází z prostředí, kde je prostředkem k jednání především agrese. K šikanování ostatních ho vede vlastní zakomplexovanost, nejistota a nedostatek sebevědomí. Ke své oběti bývá bezohledný, kdy se nevyskytuje téměř žádná míra empatie a mnohdy považuje oběť za méněcennou. (Bréda, aj. 2017, s. 84)

Obětí bývá často jedinec, který je něčím odlišný. Škála odlišnosti je velká, nejčastěji jsou šikanováni jedinci handicapovaní vzhledově, fyzicky či sociálně, lidé z jiné etnické skupiny, lidí plaší, úzkostní, ale stejně tak se může stát obětí šikany nový člen skupiny (nový žák, spolupracovník) (Bréda, aj. 2017, s. 84).

Bendl ve své knize šikanu mezi žáky, nazývá jako nekázeň. Tato nekázeň představuje závažný problém současného školství. Pokud bereme nekázeň čistě jako šikanu, ze společného výzkumného projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Institutu dětí a mládeže vyšlo najevo, že na druhém stupni základních škol je šikanováno 41 % žáků (Bendl 2011, s. 40).

Co se pedagogů týče, šetření české školní inspekce z let 2014 a 2015 zjistilo, že se slovní agresí vůči pedagogovi se setkalo 36 % středních škol a s fyzickou agresí necelých 5 % (MŠMT 2017).

Odborníci, kteří pojednávají o šikaně, mají zhruba stejné definice, ale vesměs se shodují na třech základních kritériích (Janošová, aj. 2016, s. 26).

1.1. Definice šikany – tři základní kritéria

Než si vysvětlíme tyto tři kritéria šikany, je důležité si také vysvětlit rozdíl mezi šikanou a škádlením. Škádlení bereme jako neškodnou aktivitu pro všechny zúčastněné. Role vítěze a poraženého se střídají. Důležitým faktorem je, že aktéři dokáží včas přestat, pokud vycítí, že je střet pro druhou

stranu již nepříjemný. V tomto případě není za cíl někomu ublížit, a pokud k tomu dojde, není to úmyslné (Janošová, aj. 2016, s. 27).

1.2. Záměrnost v šikaně

Pro šikanu jako pro jakékoliv jiné agresivní chování platí kritérium záměrnosti. U šikany bývá záměrnost vyjádřena buď přímo, jako například agresivní chování za účelem trýznit oběti, nebo jako nevyprovokované útoky se záměrem ublížit (Janošová, aj. 2016, s. 28).

Záměrnost je nejvíce diskutovaným kritériem, které určuje, co je a není šikana. Je to především proto, že nelze jasně u aktéra určit jeho úmysl oběť poškodit. I když je aktér jediný, který může vytyčit svou motivaci k šikaně, nelze se plně spolehnout na informace, které nám předává. Jelikož je šikana sociálně nežádoucím jednáním, je u jeho výpovědi nutné počítat s rizikem vědomého i nevědomého zkreslení. Avšak nelze vycházet ani z výpovědí šikanovaných, a to z hlediska jejich negativních prožitků. Oběti si také nemusí uvědomovat všechny okolnosti, které mohli k agresii vést, například vliv předchozích událostí. Je také důležité počítat s tím, že si oběti, a to především v nepřímé agresii, nemusí uvědomovat, že se stali terčem něčí šikany (Janošová, aj. 2016, s. 28).

Co se týče nezáměrného jednání, je často spojeno s nedostatkem sociálních kompetencí neboli s chybným porozuměním určitým sociálním situacím nebo s nízkou úrovní sebeovládání. Záměrnost agrese spíše poukazuje na nedostatek v oblasti morálních hodnot a norem (Janošová, aj. 2016, s. 29).

1.3. Nerovnováha síly mezi šikanujícím a šikanovaným

Definice nerovnováhy sil je vesměs formulována takto stručně a obecně. Toto kritérium je také spojováno s jednáním šikanujícího, který svou převahu systematicky využívá. Nerovnováha sil se dá také definovat slovem „dominance“, kdy nemusí jít pouze o reálnou převahu nýbrž o převahu percipovanou, kdy je šikanující silnější než oběť, nebo je za takového považován (Janošová, aj. 2016, s. 31–32).

Právě taková převaha síly dává agresorovi převahu nad obětí. Toto kritérium se dá také definovat právě tím, že oběť má potíže ubránit se. Chronické šikanování těchto jedinců, může mít za následek nedostatečné kompetence k zastavení útoku. Oběť již vyzkoušela všechny prostředky k zastavení útoku, ale bezúspěšně (Janošová, aj. 2016, s. 32).

V nerovnováze sil se nejčastěji jedná o fyzickou převahu, verbální zdatnost, příslušnost jiné etnické skupiny, také o vzhled, úspěšnost, členství v privilegované skupině apod (Janošová, aj. 2016, s. 32).

U druhého stupně základních škol a na středních školách se jedná spíše o psychickou a sociální převahu agresora. Avšak toto kritérium je velmi těžce měřitelné. Rizikovým stavem se stává neschopnost kompenzovat určité nedostatky jinými výhodami (Janošová, aj. 2016, s. 32).

Můžeme se ale také setkat s jevem, který se nazývá „bully victims“. Tento jev představuje ambivalentní postavení v šikaně. Šikanující se v určitých situacích stává obětí a naopak. Příkladem může být, kdy fyzicky zdatnější chlapec na hodině tělocviku využívá svou převahu nad chytřejším spolužákem, který ale zase svoji sílu využívá proti druhému v jiných předmětech (Janošová, aj. 2016, s. 32).

1.4. Opakovanost útoků

Opakovanost útoků u šikany je podmínkou, jelikož agrese vůči oběti je častá a má delší trvání. Avšak u oběti dochází k pocitu ohrožení i v období mezi útoky. U nepřímých a pasivních forem šikany, může docházet k rozporu z časového hlediska u oběti a agresora. U těchto forem jde především o dlouhodobé ignorování jedince skupinou, kdy oběti chybí komunikace s ostatními členy kolektivu (skupiny). S těmito formami se můžeme setkat také v oblasti kyberšikany, která může být pouze jednorázová. Na internet jsou vloženy kompromitující materiály oběti, které jsou kdykoliv volně přístupné ostatním a mohou být opakovaně sledovány. Zveřejněním obsahu je tedy naplněno kritérium opakovatelnosti (Janošová, aj. 2016, s. 34).

Otázkou ale zůstává, jak často se musí agrese odehrávat, aby se mohlo mluvit o šikaně. Pouhé dva incidenty odpovídají pojmu opakování, ale pokud se odehrávají v delším časovém úseku, nejsou posuzované jako šikana. Naopak jednorázový agresivní útok, může být za šikanu považován. Je tím myšlen tzv. lynč oběti, kdy jde o brutální napadení skupinou agresorů. Při posuzování konkrétních napadení se vychází i z hlediska poškozeného, jelikož pro oběť může znamenat i jediný útok značný stres, který může dlouhodobě přetrvávat (Janošová, aj. 2016, s. 35).

1.5. Šikana pedagogických pracovníků

Z procentuálního hlediska se dá velice těžko odhadnout kolik učitelů se šikanou setkalo. Někde se uvádí 2–3 %, jinde se hovoří o tom, že ze školství chce odejít kvůli šikaně své osoby 8–10 % pedagogů. Jde zde také o to, co člověk jako takový, považuje za šikanu. Každý máme nastavené jiné hranice únosnosti takovýchto situacích, a každý se s těmito situacemi vyrovnává jinak. Někdo bere šikanu jako opakující se urážky na jeho osobu, provokování a někdo nebere šikanu ani v podobě vulgarismů. Jisté je, že se procento učitelů, kteří si prošli nebo prochází šikanou, zvyšuje. A to nejen ze strany žáků nebo rodičů, ale také ze strany svých kolegů nebo nadřízených. (Bréda, aj. 2017, s. 76)

1.6. Šikana žák – pedagog

V první řadě si učitel musí uvědomit, jestli je opravdu šikanován, jelikož si tím učitel nemusí být zcela jist. Podle Brédy (2017, s. 83) lze rozpoznat šikanu podle jednotlivých stádiích.

První stádium je tzv. zrod ostrakismu. Někoho ostrakizovat znamená vyloučení jedince ze skupiny. Učitel je v tomto stádiu ořukáván potencionálním agresorem. Jsou sledována jeho slabá místa a v jakých situacích je učitel zranitelný. Poznáme to tak, že se učitel ve skupině necítí dobře. Vnímá, že

je buď jednotlivcem nebo určitou skupinou žáků neuznáván/neoblíben. Také se může stát středem zlých vtípků (Bréda, aj. 2017, s. 83).

Za druhé je stádium přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese. V tomto stádiu jsou učitelovi požadavky aktivně odmítány. Důsledkem je také to, že si více žáků dovolí narušovat výuku. V tuto chvíli i učitel ztrácí nervy před třídou (Bréda, aj. 2017, s. 83).

Ve třetím stádiu se vytvoří jádro agresorů. V této fázi začíná taktizování a systematickost šikany učitele nejsilnějšími jedinci. Tito jedinci spolu spolupracují a vymýšlí útoky. Toto stádium se stává klíčové, jelikož se zde rozhoduje, zda se počáteční stádium šikany přehoupne do stádia pokročilého. Pokud se takovéto chování agresorů nezastaví, neurčí se jim jasné hranice, utvoří se často tzv. úderné jádro neboli skupina agresorů. Ti už pak systematicky, nikoliv náhodně, začínají šikanovat nejvhodnější oběti (Bréda, aj. 2017, s. 83).

Čtvrté stádium nastává tehdy, kdy většina přejímá normy agresorů. Agresoři se ujímají vlády ve třídě. Ztracená autorita učitele se dotkne i mírnějších žáků ve třídě, kteří se začnou chovat k učiteli krutě, podobně jako velcí agresoři (Bréda, aj. 2017, s. 83).

Poslední, páté stádium se nazývá prorůstání parastruktury. Násilí se stává součástí oficiální školní struktury. V tomto stádiu se šikanování učitelé stávají skupinovým programem a agresoři vítězí (Bréda, aj. 2017, s. 84).

Pokud se učitel ocitne v prvních dvou stádiích šikany, je možné použít metodu usmíření. V ostatních případech můžeme použít metodu nátlaku v rozhovoru s agresorem. Důležité je, abychom měli dostatek důkazů k agresorovým činům (Bréda, aj. 2017, s. 84).

1.7. Nastavení pravidel ve třídě

Učitel společně s žáky vytváří srozumitelné hodnoty a pravidla fungování třídního kolektivu. S těmito pravidly se všichni identifikují a společně je dodržují. Vhodné je si tyto pravidla vytyčit hned na začátku, abychom se snažili předcházet možné šikaně. Děti necháme, aby si vytvořily pravidla, která považují za důležitá. Jako učitel určujeme rámec situace: strukturu, metodu, čas, reálný pocit bezpečí. Současně je ale také klíčovým prvkem míra vstupování učitele do nastavených pravidel. Zásadní je mít vyjasněno, jaká chceme funkční pravidla v kolektivu. Měl by tedy fungovat určitý respekt. Učitel respektuje pravidla žáků a naopak (Bréda, aj. 2017, s. 91–92).

Při nastavení pravidel ve třídě se můžeme řídit některými vhodnými kroky podle Brédy (2017, s. 92):

- a) Proč. Vysvětlíme dětem, proč budeme dělat něco jinak než doposud. Můžeme dětem vyprávět příběh, do kterého zahrneme týmovou práci, hodnoty, cíle, spolupráci apod.

- b) Vysvětlení pojmů. Nevážeme na příběh, který jsme žákům vyprávěli a necháme je, aby si dohledaly význam jednotlivých slov, které se týkají příběhu budování týmu.
- c) Tvorba. Děti se rozdělí do 3–5 skupin a každá skupina bude mít za úkol vytvořit seznam hodnot/pravidel, které by chtěla, aby se ve třídě dodržovala.
- d) Diskuze. Děti mezi sebou diskutují a vybírají hodnoty na kterých jim záleží. Učitel zde pouze moderuje a nezasahuje. Ptá se na otázky typu: „*K čemu tato hodnota povede? “ Co se stane při dodržování této hodnoty? Jaká bude mít tato hodnota dopad? “* apod.
- e) Revize. Je důležité, aby učitel shrnul, co žáci vytvořili.
- f) Souhlas třídy. Zásadní je, aby celá třída souhlasila dodržovat pravidla, která se během jejich tvoření domluvila.
- g) Ochrana. Domluvení se na následcích a sankcích při porušování týmových dohod (Bréda, aj. 2017, s. 92).

Pomyslná hranice od šikany dětí k šikaně dospělých je velmi tenká. Agresoři jsou obvykle sociálně zdatní a dokáží vytvářet šikanující prostředí celkem bez problémů. Často je potřeba se ale také podívat za oponu a všimnout si z jakého sociálního zázemí agresor pochází. Jejich největším a zásadním uměním je odhadnou slabé stránky oběti a v tomto případě i pedagogů. Ale musíme se také podívat na druhý úhel celé této věci. Někteří kantoři používají proti svým žákům svoji sílu a nadřazenost, tím pádem vzniká vzdor. Pokud nenecháme děti nastavovat si hodnoty a pravidla v kolektivu a budeme na ně pohlížet jako na neschopné a nezodpovědné, vrátí se nám toto jednání zpátky (Bréda, aj. 2017, s. 94).

1.8. Šikana rodič – pedagog

V dnešní době, jak už bylo jednou zmíněno, není brána role pedagoga jako dřív. Dříve se učitel bral jako uznávaná osoba, ke které se lidé chovali s úctou a respektem. Dnešní agresivní rodiče mají pocit, že jsou na jejich děti kladeny příliš velké nároky a rodiče mají pocit, že výchově a vzdělávání rozumí lépe než ostatní. Není přece možné, aby pedagog, který s dětmi tráví spoustu času, o nich věděl více než rodič. Rodičům často chybí respekt ke škole jako k instituci, berou ji jako nutné zlo a za každou cenu se snaží své dítě bránit před jakýmkoliv omezením (Martínek 2015, s. 134).

K takovému chování ze strany rodičů si může škola ale také sama „nahrát“. Je důležité, aby byl kolektiv pedagogů stmelový a pokud dojde k hádce mezi kantory (i to se stává), není přípustné, aby se jejich chování mezi sebou dostalo na světlo veřejnosti. Pokud se informace o neshodách dostanou na veřejnost, mezi rodiče, mohou se stát terčem manipulací, hlavně ve prospěch svého dítěte. Manipulace nemusí být používána pouze ze strany rodičů, ale také ze strany dětí (Martínek 2015, s. 134).

Běžné jsou také situace, kdy rozzlobený rodič přijde do školy učiteli vynadat, mnohdy velice vulgárně a odehrávající se spor je řešen před dítětem. V těchto situacích by učitel neměl s takto rozzlobeným rodičem jednat a před zrakem dítěte. Dítě se zejména učí nápodobou, tak proč by nemohlo být vulgární, když jeho rodič může (Martínek 2015, s. 134–135).

Martínek (2009, s. 56–57) uvádí, že učitel při kontaktu s rozhněvaným rodičem musí vycházet ze tří základních pravidel:

- a) Každý rodič má právo bránit své dítě – bránění svého mláděte je jedním z nejpřirozenějších pudů, proto i když se jedná o rodiče, který je podle učitelova názoru špatný, nezvládne si usměrnit své dítě a nedokáže se školou patřičně spolupracovat, má právo na obranu svého dítěte.
- b) Každý rodič vychovává své dítě, jak nejlépe umí – to že je to mnohdy z našeho pohledu naprosto nevhodná výchova, je jiná věc. Je zcela jasné, že problémový rodič vychovává problémové dítě. Nemůžeme očekávat že např. rodič, který často mění zaměstnání a nevydrží v jedné práci delší dobu, bude vychovávat své dítě k systematickosti a pravidelné přípravě na vyučování.
- c) Rodič vychovává své dítě podobným způsobem, jak byl vychováván sám. Některé výzkumy dokazují, že výchovné styly se z velké míry dědí. Uvědomme si, jak často my samy vychováváme své děti podobně, jako nás vychovávali naši rodiče. Často ze svých úst slyšíme stejné slovní formulace odposlouchané od našich rodičů (Martínek 2009, s. 56–57).

1.9. Pravidla pro jednání s agresivním rodičem

Martínek (2009, s. 57–58) stanovuje při jednání s agresivním rodičem následující pravidla:

- *Nutnost potvrzení agrese:* Věta, která vrátí rodiče do reality a utlumí jeho emoce potvrzuje pochopení agrese: „Vidím, že se zlobíte a máte na to právo.“ Agresivní rodič neočekává, že by jeho agrese mohl někdo chápat a je připravený na boj. Učitel nesmí dávat najevo, že je mu situace nepříjemná, spěchat a uchýlovat se k únikovým reakcím. Jeho postoj k situaci musí být naprosto vážný. Pro úspěch je nutné situaci vyřešit do přístupného bodu pro obě strany.
- *Nikdy nejednat s agresivním rodičem vestoje:* Po úvodní větě je vždy vhodné vyzvat rodiče, aby se posadil. První si vždy sedá rodič, tím učitel vůči němu vyjadřuje svůj respekt. Kladné je, pokud rodič a učitel sedí naproti sobě, nejlépe u stolu, který je dělí. Vyhraňuje tak pomyslné teritorium mezi rodičem a učitelem a lépe se navazuje oční kontakt. Pokud usazení není možné, je důležité vyhranit si teritorium učitele jiným způsobem například držením třídní knihy nebo deskami. Dalším důvodem pro posazení se je, aby vznikla stejná úroveň očí obou stran. Mají-li obě strany oči ve stejné úrovni, zamezí se tak pocitům ohrožení a ponížení nebo na druhé straně pocitům moci a převahy. Je-li to možné, učitel by měl rodiči nabídnout něco k občerstvení (kávu, vodu apod.), tím dává najevo svou snahu o uvolnění atmosféry.
- *Snažit se udržet kontakt „z očí do očí“:* Oční kontakt při sdělování nepříjemných informací je vždy důležitý. Oční kontakt působí férově, sebevědomě a věrohodně. Pokud učitel dokáže udržet oční kontakt, dává tím rodiči najevo, že si je jistá svou pozicí a působí sebejistě. Pro zlehčení situace, může učitel použít pohled na tzv. „třetí oko“, je tím myšlen pohled na kořen nosu rodiče. Pohled nesmí být agresivní ani nijak útočný či upřený, naopak volný, klidný a vstřícný.

- *Nechat nejprve mluvit rodiče:* Aby mohl učitel tuto radu aplikovat, je nutné vědět, zda je nějaká diskuze s rodičem možná. Pak je možné vzniklou situaci s rodičem řešit. Dbáme na to, aby se rodič aktivně podílel na řešení vzniklého problému.
- *Setkání vždy končí pozitivně:* I když má učitel pocit, že setkání s rodiči neproběhlo podle jeho představ, je třeba dát rodiči najevo, že si učitel váží toho, že rodič školu navštívil a řešil problémy přímo. Důležité je rodiče upozornit, že může do školy chodit častěji, aby se řešili problémy ihned, i méně závažné, abychom předcházeli kumulaci problémů jeho dítěte. Tímto gestem se snažíme dávat najevo, že škola není nepřítelem pro dítě ani pro rodiče samotné, a že naopak mají všichni zájem o vyřešení problémů. Před odchodem rodiče je dobré, dohodnout si příští schůzku (Martínek 2009, s. 57–58).

Učitel nemá jinou možnost, než zvládnout nastalou problémovou situaci svými verbálními schopnostmi a přirozenou autoritou. Pokud je rodič ochotný jednat o problému, dá se s předchozími pravidly jeho agresi zabránit. Učitel, který zvládne svou roli, zpravidla předchází vzniku vhodného prostředí k šikaně.

2 Kyberšikana

Ve druhé kapitole, která se nazývá „Kyberšikana“ definujeme a vysvětlíme její pojem. Zaměříme se na možné formy, typy a případnou možnost prevence.

Kyberšikana je druh šikany, při které je podmínkou využití moderních technologií jako jsou: mobilní telefon, počítač, fotoaparát, internet apod.

2.1. Definice kyberšikany

Definovat jednoznačně kyberšikanu je obtížné, vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně nový jev v oblasti moderních technologií, které se stále více rozšiřují. Psycholožka Černá (2013, s. 21) uvádí základní prvky kyberšikany takto:

- děje se prostřednictvím elektronických médií,
- opakovanost,
- záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka,
- mocenská nerovnováha,
- oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující (Černá, aj. 2013, s. 21).

Cíle kyberšikany zůstávají stejné jako u klasické šikany, a to ublížení a ponížení oběti. Klasická šikana se v mnoha případech dostane i do kyberprostoru. Často se tradiční šikana a kyberšikana prolínají a doplňují. Mezi klasickou šikanou a kyberšikanou jsou ale zásadní rozdíly, které znesnadňují její rozpoznání a zásah proti ní: anonymita, technická zdatnost dětí, nezávislost na místě a čase a absence fyzické konfrontace (Čech 2017, s. 35).

Kavalír (2009, s. 15) ve své publikaci definuje šikanu jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy (Kavalír 2009, s. 15).

Černá (2013, s. 22) také uvádí, že je důležité rozlišovat online obtěžování od skutečné kyberšikany. Online obtěžování je sice také určitá forma agrese, ale nenaplňuje definici kyberšikany (tj. chybí některý z atributů nezbytných pro její identifikaci). Pro příklad můžeme uvést následující situace:

- člověk obdrží několik e-mailů od konkrétního odesílatele obsahující počítačový virus – vnímá to však jako pouhý e-mailový spam,
- nezáměrná agresivita – úmyslem nebylo druhého nějak poškodit či mu ublížit,
- jednorázový útok – například nadávky v chatu, které se dále neopakují,
- adresát agrese nevnímá to, co se děje, jako zraňující – pak spíše hovoříme o škádlení/kyberškádlení (Černá, aj. 2013, s. 22).

2.2. Typy kyberšikany

Můžeme rozlišit dva typy kyberšikany – přímé útoky (zprávy posílané přímo obětem) a nepřímé útoky tzv. kyberšikan v zastoupení (využívání druhých pro šikanu oběti v kyberprostoru) (Kavalír 2009, s. 17).

Přímé útoky popisuje Kavalír (2009, s. 17–18) ve své publikaci následovně:

- posílání výhrůžných nebo obtěžujících zpráv formou SMS, po emailu apod,
 - kradení hesel a následné zneužití osvojeného účtu,
 - blogování – zveřejňování intimních informací nebo pomlouvání prostřednictvím blogu,
 - zveřejňování choulostivých nebo lživých informací a obrazových materiálů na webových stránkách nebo její šíření telefonem – zde jde zejména o záznamy aktů klasické šikany, násilí páchaného na oběti nebo např. pornografické fotografie s tváří oběti,
 - vydávání se za jiného člověka,
 - internetové hlasování typu: „*Kdo je super a kdo není? Kdo je největší kráva v šesté třídě?*“
- Otázky, které se v této podobě objevují na různých internetových hlasováních, které zakládají lidé z blízkého okolí, se stávají v poslední době populární. Je to nový způsob, jak děti mohou šikanovat své vrstevníky online (Kavalír 2009, s. 17–18).

Kyberšikana v zastoupení je způsob kyberšikany, při které za agresora útočí na oběť někdo jiný. Často se to stává v nevědomosti třetí osoby, která se stala komplicem v obtěžování jiných lidí. Proto je tento typ kyberšikany považován za nebezpečnější (Kavalír 2009, s. 18).

Příkladem může být zneužívání možností nahlášení falešného účtu nebo upozornění na porušování pravidel, které nabízejí provozovatelé různých služeb. Kliknutím na ikonky „Nahlásit účet“ nebo „Varování“ je poskytovatel služby upozorněn, že se oběť dopustila něčeho, co porušuje pravidla. Pokud bude takto pravidelně a od větších počtu lidí nahlašován, může dojít ke smazání účtu oběti. (Někteří poskytovatelé jsou si vědomi možnosti zneužití a často kontrolují, zda jsou varovná zaslání odůvodněná). V tomto případě je jako nevědomý komplic využit právě poskytovatel připojení. Kyberšikana v zastoupení často začíná tím, že se kyberagresor vydává za svoji oběť. Může se nabourat do účtu oběti a změnit heslo. Tím pádem se začne sám vydávat za oběť a chová se tak, aby skutečné oběti způsobil problémy: například rozesílá jménem oběti nenávistné a sprosté zprávy. Příjemci, kteří na ně reagují, dovršují pachatelův záměr a stávají se jeho komplici (Kavalír 2009, s. 18–19).

2.3. Formy kyberšikany

Formy kyberšikany můžeme rozdělit do dvou podoblastí. První jsou její jednotlivé projevy. Myslíme tím konkrétní způsoby, jakými k agresivnímu chování dochází. V druhé podoblasti se nacházejí samotná místa na internetu nebo v mobilním telefonu, kde ke kyberšikaně dochází, což souvisí

s prostředky použitými k její realizaci (jinak také média nebo kanály šíření kyberšikany (Černá, aj. 2013, s. 24).

Možné projevy agresivního chování ve virtuálním světě uvádí ve své publikaci Černá (2013, s. 25–27) následovně:

- *Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla:* v této situaci se agresor v online prostředí vydává za oběť. Může například založit falešný profil, ke kterému použije fotky oběti a fakta o ní. Vystupuje zde pod identitou oběti zpravidla nevhodným a ubližujícím způsobem. Stává se, že agresor zachází mnohem dál tím, že zcizí oběti její osobní profil (například na Facebooku) a vydává se přímo za ni. Častokrát také heslo změní a oběť se nemůže na svůj účet již dostat.
- *Vyloučení a ostrakizace:* tato forma kyberšikany vylučuje oběť z nějaké skupiny, do které by chtěla nebo měla patřit. Ostrakizace, ačkoliv postrádá přímý prvek agrese, dokáže být pro oběť velmi bolestná.
- *Flaming:* jako flaming se označuje prudká hádka, která probíhá mezi dvěma nebo více uživateli virtuálního komunikačního prostředí. Setkáváme se zde s nadávkami, útočnou rétorikou, agresor může i přímo vyhrožovat. Jde především o to, že v průběhu hádky jsou porušována (často nepsaná) pravidla komunikace a obecně interakční normy.
- *Kyberharašení a kyberstalking:* kyberharašením se rozumí opakované zprávy zasílané agresorem, které jsou oběti nepříjemné. Typické je, že agresor zahlcuje oběť množstvím zpráv pokaždé, když se oběť připojí. Na rozdíl od flamingu, oběť na zprávy nereaguje a snaží se komunikaci ukončit. Kyberstalking je opakované zasílání zpráv obsahující výhrůžky, zastrahující a útočná sdělení, součástí může být také vydírání.
- *Pomlouvání:* tato situace se vyznačuje tím, že agresor sděluje nepravdivé informace o druhém, které mají za cíl sociálně poškodit či vyloučit oběť. Informace jsou cílené na přihlízející. V kyberprostoru se fámy rychle šíří, z pravda rychleji než v offline světě a je téměř nemožné toto jednání ze strany agresora zastavit.
- *Happy slapping:* termín happy slapping označuje agresivní chování útočníka v reálném životě. Jedná se o to, že útočník fyzicky napadne oběť, přičemž komplic agresora celou situaci natáčí. Tato nahrávka je poté publikována na internetu (Černá, aj. 2013, s. 25–27).

Druhá oblast je závislá na tom, jaké médium si agresor pro své útoky zvolí. Liší se také jejich podoba. Černá (2013, s. 28) uvádí nejčastější média pro vznik a šíření kyberšikany následovně:

- *sociální síť (Social Networking Sites – SNS),*
- *online interaktivní hry,*
- *webové stránky,*
- *instant messaging (IM) a zprávy (SMS a MMS)*
- *elektronická pošta (e-mail)*

- *chatovací místnosti,*
- *internetové ankety, dotazníky* (Černá, aj. 2013, s. 28).

2.4. Kyberšikana zaměřena na učitele

Šikana učitelů není nic neobvyklého. Profese učitele bývá v kriminologické literatuře jmenována jako jedna z těch, které mají vysoké riziko problematiky s násilím na pracovišti (Tomášek 2008, s. 381). Učitel je velice snadnou obětí ve třídě o např. 25 žácích, na které je sám. Často se dostává do situace, kdy ho žáci provokují, naschvál jej vyrušují, což je pro něj nepříjemné a nastává konflikt. K této šikaně jsou náchylnější především ženy-učitelky, které reagují vznětlivě, nechají se snadno vyprovokovat a poté na třídu křičí, snaží se je umravnit a žáci se tím baví (Martínek 2015, s. 133). Poté už jen stačí reakce učitelů natočit na mobilní telefon, nahrát na internet nebo si posílat a pouštět video mezi sebou (Mazalová 2016).

Řada učitelů napadení na svoji osobu, ať už v podobě šikany či kyberšikany neřeší a nechtějí na agresi, které jsou vystaveni upozornovat. Vnímají ji totiž jako něco, co sami vyvolali a často to berou jako vlastní selhání. Ignorace problému je běžnou obrannou strategií, která je však nejméně účinná a v žádném případě problém neřeší. Spousta učitelů rovněž věří, že problém sám odezní a zmizí. Neuvědomují si, že svou pasivitou dávají žákům další prostor k ubližování. Tímto jednáním dávají najevo, že ačkoliv je jasné, že kyberšikana či šikana je špatná, můžete ji používat, jelikož se vám nic nestane (Kopecký 2016).

Dalším důvodem, proč učitelé nehlásí kyberšikanu nebo šikanu je, že by měli nastalý problém hlásit vedení. Myslí si, že vedení nebude situaci řešit a nepotrestá viníky, proto je zbytečné obracet se na nadřízeného. Možností také je nejistota, že se vedení postaví na stranu oběti (učitele) a podpoří ho. V České republice je evidováno desítky případů, kdy se vedení školy postavilo na stranu agresora (rodičů, žáků) a nepodpořilo stanovisko učitele a stíhání agresora zastavilo. Na to se navazuje nežádoucí publicita, kterou by mohla být škola vystavena v případě zveřejnění případu agresivního chování vůči učitele médií (Kopecký 2016).

2.5. Výzkumy kyberšikany páchané na učitelích

Podle národního výzkumu kyberšikany českých učitelů z roku 2016, zažívá kybernetickou agresi každý pátý učitel a vedení školy o tom většinou neví. Tento výzkum byl realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (Kopecký 2016, s. 5).

Do výzkumu bylo osloveno 5136 respondentů z řad učitelů. Z toho 21,73 % uvedlo, že se stalo obětmi některého z projevů kyberšikany. 78,27 % se s kyberšikanou nesetkalo vůbec. Nejčastější projevy kyberšikany na učitelích uvádí Kopecký (2016) následovně:

- verbální útoky realizované prostřednictvím mobilního telefonu a internetu (ponižování, urážení, zesměšňování, ztrapňování apod.),
- obtěžování prostřednictvím prozvánění,
- vyhrožování či zastrašování prostřednictvím služeb internetu či mobilního telefonu,
- šíření ponižující, zesměšňující či ztrapňující fotografie,
- průnik do elektronického účtu (emailu, účtu na sociálních sítí apod.),
- šíření ponižující, zesměšňující či ztrapňující videonahrávky,
- krádež identity, zneužití elektronického účtu,
- vydírání prostřednictvím internetu či služeb mobilního telefonu,
- šíření ponižující, zesměšňující či ztrapňující zvukové nahrávky (Kopecký 2016, s. 6).

Z výzkumu také vychází, že převažují útoky krátkodobé, které proběhly v průběhu jednoho týdne. Dlouhodobé útoky např. trvající půl roku bývají ojedinělé. Ty se potvrdili pouze u 9 % všech učitelů, který kybernetický útok na svou osobu potvrdili. Je zřejmé, že výsledky o délce kyberšikany nejsou zcela přesné, jelikož mohla probíhat dříve, než se o ní učitel dozvěděl (Kopecký 2016, s. 7).

Podle britského výzkumu z roku 2014, který měla na starost organizace NASUWT (unie sdružující učitele z Anglie, Severního Irska, Skotska a Walesu), do kterého se zapojilo více než 7500 respondentů, se obětí kyberšikany stalo 21 % britských učitelů (e-bezpeci.cz).

Výzkum ukázal, že 64 % učitelů bylo obtěžováno žáky, 27 % rodiči žáka a 9 % smíšenou skupinou agresorů (žáci + rodiče). Z toho 58 % obětí neoznámila vedení nebo policii, že se stali terčem ponižování a šikany. Dále výsledky dokázaly, že pokud učitel nahlásit kyberšikanu vedení, ve 40 % případech nebyli žáci, kteří na učitele útočili, potrestáni (e-bezpeci.cz).

Celosvětový výzkum Norton Online Family Report z roku 2011, který se zabýval tzv. kyberbaitingem (provokování učitele ve výuce, natočení jeho reakce a nahrání nahrávky na internet), vyhodnotil, že ze vzorku 2379 učitelů z 24 zemí světa se stalo obětí kyberšikany ve formě kyberbaitingu 21 % učitelů. Výzkum rovněž upozornil na nebezpečí online přátelství. Celých 34 % učitelů se v prostředí sociálních sítí „přátel“ se svými žáky, a tím se dobrovolně vystavují kyberšikaně (e-bezpeci.cz).

2.6. Možnosti prevence kyberšikany učitele

Jak kyberšikaně předcházet uvádí Metodický pokyn proti šikanování v Příloze 7 Ministerstva školství z roku 2009. Zde se uvádí systém dvou možných prevencí. První specifická prevence je rozdělena do tří úrovní, na:

- a) Prevenci všeobecnou: zasahuje celou třídu, školu apod. bez rozdílu. Zahrnujeme sem aktivity typu dlouhodobých preventivních programů, interaktivní besedy, projektové dny atd. Zároveň lze primární prevenci zahrnout tematicky do výuky.
- b) Prevence selektivní: zasahuje osoby, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, např. děti s poruchami chování nebo z vyloučených lokalit apod.
- c) Prevence indikovaná: je zacílena na situace, kdy se ve třídě/škole již kyberšikana vyskytla.

Druhá prevence, která se nazývá nespecifická, je zaměřena na rozvoj zdravého klimatu ve třídě a škole, posilování dobrých vztahů mezi dětmi apod (MŠMT 2009).

V příručce pro učitele „Kyberšikana a její prevence“, která vznikla v rámci projektu „Prevence nebezpečných komunikačních praktik při využití ITC“ a „PROGRAMU PODPORY NEINVESTIČNÍCH PROJEKTŮ PREVENCE KRIMINALITY OBCÍ 2009“ Plzeňského kraje, na které se podílela Pedagogicko psychologická poradna Plzeň a Člověk v tísni, o. p. s. se uvádí příklady pravidel a preventivních opatření ve škole. V publikaci je popsáno 10 doporučení pro učitele, jak postupovat v rámci prevence kyberšikany následovně:

1. Formální vyhodnocení rozsahu problému ve škole za použití výsledků získaných z dotazníků nebo rozhovorů se studenty.
2. Učit studenty, že všechny formy šikanování jsou nepřijatelné.
3. Vymezení jasných pravidel používání internetu, počítačů a ostatních elektronických zařízení.
4. Využití vrstevníků. Vedení přednášek staršími spolužáky.
5. Konzultace s vedením o vhodných postupech při řešení kyberšikany.
6. Zahrnutí pojmu „kyberšikana“ do školního řádu a preventivního programu.
7. Nainstalování softwarů do školních počítačů, které budou blokovat zadané webové stránky.
8. Pěstování pozitivního školního klimatu.
9. Vzdělávání nejen studentů, ale i blízkého okolí. Zorganizování besedy na tuto problematiku i pro rodiče žáků, prarodiče nebo rodinné blízké, kteří přichází se žáky do kontaktu.
10. Stanovení ve škole „specialisty na kyberšikany“ (Kavalír 2009, s. 46–47).

3 Mobbing

V kapitole s názvem „Mobbing“ se budeme věnovat významu tohoto pojmu, fázemi a výzkumy konanými v ČR i v zahraničí.

Pojem mobbing u nás není tak zcela rozšířen téma. Avšak se častěji objevují případy, které pojednávají o psychickém teroru na pracovištích, že se tomuto tématu věnuje stále větší pozornost. Je vcelku pravděpodobné, že již každý z nás se někdy potýkal s kolegy v nějaké rozepři a mohlo dojít ke konfliktu. Ale je důležité, aby takový konflikt, byl adekvátně a ihned vyřešen. Jelikož takovýto konflikt může někdy přerůst až v závažný problém.

3.1 Význam mobbingu

Pojem mobbing se odvozuje od anglického slova „to mob“ = utlačovat, napadat, urážet, útočit, vrhat se na někoho. Tento výraz původně uváděl rakouský etolog a nositel Nobelovy ceny Konrad Lorenz, který jím označoval útok tlupy na vetřelce. Co se týče oboru lidského chování, tak výraz mobbing přenesl v 60. letech minulého století švédský chirurg Heinemann (Kratz 2005, s. 15).

V pracovním kolektivu, ke spolu pracují lidé delší dobu, nedochází vždy k idylické atmosféře a stále znovu dochází k neshodám, které nám narušují každodenní jednotvárnost a tyto neshody je třeba urovnávat. Spory, ale k pracovnímu životu patří, stejně jako k osobnímu. Občasná hádka dvou členů pracovního kolektivu nebo chvilková ignorace ze strany pracovníka ale ještě nepatří k mobbingu. Když se tyto nešvary do druhého nebo do pár dní urovnají, neděje se nic, co by nás mohlo ohrozit, považujeme dotyčnou záležitost za vyřízenou (Kratz 2005, s. 15).

Kritický bod začíná tehdy, pokud se mezilidské vztahy začnou systematicky, často, cíleně a protiprávně nabourávat do každodenního pracovního i osobního života druhého člověka. Nepřátelské, trýznivé napadání a šikanování ostatních zaměstnanců útočnickem, kdy dochází k ponižování a psychickému teroru, již nazýváme mobbingem (Kratz 2005, s. 16).

„Mobbing tedy můžeme definovat takto: Mobbing je řada negativních komunikativních jednání, jichž se dopouští jednotlivec nebo několik osob vůči určitému člověku po delší dobu (nejméně půl roku a alespoň jednou týdně).“ (Kratz 2005, s. 16)

3.2 Fáze mobbingu

1.fáze: konflikt se konstruktivně neřeší

Mobbing většinou začíná zcela nevinně jízlivými poznámkami, neomalenými vtípkami, které vyvolávají hádky. Asociace spojené s konfliktem jsou většinou stres, nepříjemnost, napětí, boj, zátěž, nejistota, ztráta optimistického názoru, zhoršení pracovního konfliktu aj (Kratz 2005, s. 24).

Konflikt je většinou pocíťován jako vysloveně nepříjemný, protože je často spojován s nervovým vypětím, stresem, ztrátou energie a emocionálním vyčerpáním. Přesto je konflikt součástí života, jelikož se pokaždé vyskytne jak v osobní, tak pracovní sféře. Rozdílné názory, postoje, hodnoty, představy i zkušenosti jsou na každodenním pořádku (Kratz 2005, s. 24).

Důležité je, jak spolu jednotlivé strany konfliktu momentálně vycházejí. Jaké mají postoje k řešení sporů a jak se jimi řídí. Pokud se konflikty řeší otevřeně a ihned, je možné leccos vyjasnit a usmířit okamžitě. Ovšem jestli se problémy neřeší, jsou utlány a zamlčovány, popřípadě řešeny s někým, koho se problém ani netýká, je pravděpodobné, že stále více ohrožují snesitelné prostředí. Dříve či později, často ještě v horší podobě tento konflikt znovu vyleze na povrch a má již více ničivý účinek. Proto je důležité problémy řešit okamžitě. Rozpoznat problém, nevyhýbat se mu, a naopak mu čelit, abychom byli co nejdříve schopni ho vyřešit a překonat. Konflikt pak slouží tomu, abychom se co nejdříve pokusili znovu zharmonizovat vztahy, které byly narušeny (Kratz 2005, s. 25).

Definici konfliktu uvádí Kratz (2005, s. 25) následovně: *„S konfliktem se setkáme tam, kde nastane napjatá situace, v níž se dvě na sobě závislé strany důrazně pokoušejí jednat navzájem neslučitelnými způsoby a uvědomují si, že jsou protivníci.“*

2.fáze: systematicky se vykonává psychický teror

Pokud se konflikt či určité nepříjemnosti nevyřeší hned na počátku, jízlivé poznámky a narážky na jinou osobu se stanou častějšími, opakovanějšími a stanou se tak systematickým, psychickým terorem pro oběť (Kratz 2005, s. 26).

Osoba, která se stává obětí je zatlačena do kouta a je vystavena neustálým útokům. Čím jsou tyto útoky častější, tím se oběť dostává do většího stresu, je více citlivá a zranitelnější. Zhoršuje se jak psychický, tak fyzický stav (Kratz 2005, s. 26).

Oběť, která je vystavena mobbingu a nachází se v této druhé fázi ztrácí sebedůvěru, a pokud ho trápí jiný člověk a není schopen tuto situaci řešit, stává se, že ztrácí vřelý a otevřený přístup i k ostatním kolegům a je postupně vyčleňován z pracovního kolektivu. Tím se to pro oběť stává mnohem horší. Postupně nezvládá plnit pracovní úkoly, což je pochopitelné, jelikož je pod neustálým tlakem (Kratz 2005, s. 28).

3.fáze: reaguje personální vedení

Může se stát, že nadřízení nevnímají střety mezi zaměstnanci či naopak vnímají, ale berou to jako soukromou záležitost zaměstnanců. Kdy ale většinou zasahují, je doba, kdy klesne pracovní výkonnost jedince nebo celého oddělení. Právě mobbing je hrozba, při které klesá pracovní výkon. Ze strany oběti, která již nemá dostatek energie, aby pracovala na plný výkon a druhá strana, trýznitele, zase plýtvá svým časem na terorizování oběti, tyto zdroje pak právě chybí při plnění úkolů (Kratz 2005, s. 31).

Je jasné, že v této fázi již zaučinkovala druhá fáze, kdy už nikdo není schopen ani ochoten pracovat s šikanovanou osobou. Tím pádem se podařilo aktérovi mobbingu vyloučit oběť z kolektivu. Největším problémem je, že vedení většinou jedná ve prospěch trýznitele. Je sice pravdou, že občas se vedení snaží urovnat spor, avšak ne zcela efektivně, jelikož původce mobbingu má již jasně upevněné postavení vůči oběti, že neprojevuje žádné známky pochopení a nesnaží se upřímně zanechat asociálního chování (Kratz 2005, s. 32).

Nejčastějším řešením problému, je přeložení oběti do jiného oddělení. Samozřejmě to většinou žádný problém neřeší. S přeloženým člověkem jde také jeho pověst. Ne o tom, že by se stal obětí, ale o jeho klesajícím pracovním výkonu. Sotva můžeme počítat, že začne tzv. s čistým štítem (Kratz 2005, s. 32).

4.fáze: oběť mobbingu je vyloučena z podnikového společenství

Pokud se ani přeložení nestane vhodným řešením, je pro vedení řešení jasné. Rozloučit se s nevyhovujícím článkem pracovního kolektivu, aby nedošlo ještě k větším škodám. Tomu ale brání pracovní právní předpisy. Jelikož důvody nestačí k propuštění pracovníka, je mu nabídnuta možnost opustit firmu z vlastní vůle s příslibem dobrého pracovního posudku. Oběť, která již nemá dostatek sil, jak psychických, tak fyzických, většinou z podniku dobrovolně odchází (Kratz 2005, s. 33).

3.3 Výzkumy mobbingu v České republice

Čech (2011, s. 46) uvádí, že Česko je z hlediska výzkumu celkem nezmapované území, na rozdíl od zahraničních zemí, i když se mobbing v naší společnosti vyskytuje. Avšak zde probíhal výzkum realizovaný Psychologickým ústavem AV ČR, který se zaměřoval na vysokoškolské prostředí. Do výzkumu byli zahrnuti akademičtí i neakademičtí pracovníci. Výzkumu se účastnilo celkem 1533 zaměstnanců, načež 19,4 % z nich uvedlo osobní zkušenost s mobbingem (Čech 2011, s. 46).

Dalších výzkumů na téma mobbingu nebylo realizováno mnoho a není dohledatelné další šetření, které by bylo v tomto směru reprezentativní. Výzkumy, které u nás byli prováděné se zaměřovaly především na oblast školství, sociálních služeb nebo zdravotnictví (Čech 2011, s. 38–39).

3.4 Výzkumy mobbingu v zahraničí

Přestože není mobbing novým jevem a je starý jako sama práce, začalo se o něm mluvit teprve v osmdesátých letech minulého století. První výzkumy se začali provádět hlavně v severských zemích (Norsko, Švédsko, Finsko) posléze také ve střední Evropě. Avšak nejlépe zmapovaný a legislativně ošetřený mobbing je ve Skandinávii, Velké Británii, Holandsku, Německu, Austrálii či USA. Mnohé zahraniční studie již přes dvacet let ukazují, že mobbing je rozšířen opravdu všude (Svobodová 2008, s. 21).

V roce 1992 byl prováděn výzkum ve Švédsku na 2400 respondentech. Z výzkumu bylo zjištěno, že 3,5 % zkoumaných mělo osobní zkušenost s mobbingem. Z toho vyplývá, že 154 tisíc pracujících lidí z celkového počtu 4,4 milionů se stalo obětí mobbingu (Wagnerová 2011, s. 134).

Ve Švédsku byly také založeny dr. Leymannem mobbingové kliniky, které jsou určeny přímo pro oběti mobbingu. Tyto kliniky ukazují zvýšený výskyt obětí z oblastí škol, univerzit, nemocnic, dětských pečovatelských center a církevních organizací. Téměř tři třetiny pacientů byly ženy. Ve 44 % případů jsou aktéry stejně postavení kolegové, ve 37 % nadřízení a v 9 % mobbují podřízení. Co se zbylých 10 % týče, jsou aktéry jiné osoby (Wagnerová 2011, s. 134).

Podíváme-li se na sousední Německo a způsoby mobbingu, nejčastěji se objevovalo šíření pomluv, po něm následovala sociální izolace, slovní agrese. Dále bylo napadání soukromého života obětí a na posledním místě bylo fyzické násilí. Zjištění zde naznačila, že pokud se zaměstnancům dostávalo sociální podpory od nadřízeného, tím méně uváděli, že jsou terčem slovní agrese, kritiky či ústních výhrůžek. Čím více se obětem dostávalo sociální podpory od kolegů, tím méně byli sociálně izolováni a tím méně se aktéři mobbingu vysmívali jejich soukromému životu (Wagnerová 2011, s. 135).

4 Bossing

Bossing, nebo také systematické šikánování ze strany vedoucího, je pravděpodobně nejmladší termín z oblasti násilí na pracovišti. Název bossing vychází z anglického slova „boss“, což znamená šéf, předák. Jde tedy o systematickou šikanu od pracovního vedoucího směrem k podřízenému zaměstnanci. Tento druh teroru je také někdy označován jako „mobbing shora“ (Beňo 2003, s. 61).

4.1 Důvody bossingu

Z velké části je základem bossingu neřešený konflikt. Huberová (1995, s. 98–99) uvádí několik příčin, při kterých může nastat „mobbing shora“.

Jednou z příčin teroru od nadřízeného může být jeho samotná frustrace z nefunkčnosti podniku. Pokud se vyskytují v průběhu práce těžkosti, začnou se vznášet nesprávná obvinění. Často se stává, že vedoucí stanoví své podřízené zodpovědnými za veškeré problémy, než aby hledali skutečné řešení. Tlak shora, který má také svou posloupnost, může postihnout i celý pracovní kolektiv. Může se ale také stát, že se vedoucí „zaměří“ na jednoho jediného pracovníka a udělá si z něho svého osobního obětího beránka, tedy oběť teroru (Huberová 1995, s. 98–99).

Dalším důvodem může být touha po moci. Tento druh teroru není nijak ojedinělý. Určitě jsme se s tím každý z nás setkal, kdy spolupracovník, respektive kolega, povýšil na vyšší pracovní místo a s tím stoupl i jeho ego. Najednou se z dřívějších kolegů stává někdo nižší a dává to jasně najevo. Bezohledně vystrčí lokty a využívá své čerstvě nabitě moci včetně nekonkrétních metod proti svým podřízeným (Hubertová 1995, s. 99).

Nejčastější a nejzávažnější příčinou psychického teroru na pracovišti ze strany vedoucího, bývá strach. Tento strach může mít mnoho podob. Strach ze ztráty kontroly, kdy je nadřízený zodpovědný za pracovní zařazení svých spolupracovníků, za pracovní výkon celého oddělení a musí se stále obávat, že ztratí přehled. Strach z převahy, kdy může mít podřízený velký přehled nebo je tvůrčí typ a je všude znát. Tím pádem může pro nadřízeného představovat hrozbu (Hubertová 1995, s. 99).

4.2 Formy chování a strategie nadřízeného při bossingu

Nadřízený může mnoha způsoby dlouhodobě psychicky terorizovat své zaměstnance. Beňo (2003, s. 65) uvádí některé formy bossingu a situace chování nadřízeného, které se již dají považovat za šikanu:

- Oběť bývá veřejně zostuzována a znevažována před svými kolegy.
- Je jí přidělována práce, která je nad její síly, a naopak dostává úkoly, které jsou hluboce pod jejími schopnostmi a možnostmi.
- Tým ostatních kolegů dostává od vedoucího signály, že je tento pracovník nevhodný a tím je oběť vydána na pospas ovlivněným spolupracovníkům.

- Vedoucí může zbavit oběť dosud dostupných privilegií, které byly zcela „běžné“ (služební auto, telefon, volnější příchody a odchody do zaměstnání apod.)
- Nedostávají se jí informace, které ke své práci potřebuje (Beňo 2003, s. 65).

Další příklady a strategie šikany na pracovišti, uvádí ve své publikaci Huberová (1995, s. 100):

- *Sisyfovská taktika* – oběti jsou přidělovány úkoly, které postrádají smysl a jsou zbytečné.
- *Malé požadavky* – úkoly, které oběť dostává, jsou pod úrovní její kvalifikace a schopnostem.
- *Přehnané požadavky* – tyto úkoly jsou naopak přehnaně těžké, oběť na ně nestačí jak svými schopnostmi, tak ani odbornými vědomostmi.
- *Metoda Achillovy paty* – oběť musí vykonávat práci, která je jí nepříjemná. I když se kolegové nabízejí, že práci udělají za ni, vedoucí trvá na svém, že úkol splní právě oběť.
- *Trvalá kontrola* – nadřízený si žádá ke kontrole i dílčí výsledky a každé rozhodnutí, byť zcela bezvýznamné, se s ním musí konzultovat. Nadřízený může kontrolovat také telefonické hovory.
- *Překvapující útoky* – rozhodnutí, která se týkají zaměstnance, se dělají za jeho zády. Tím pádem může být zaskočený a nepřipravený k nastalé situaci.
- *Oklešťování kompetencí* – úkoly, které měla oběť běžně na starost, jsou předávány jiným kolegům bez udání důvodu.
- *Izolace* – spolupracovník je vylučován z porad, není informován o důležitých změnách. Může být také vylučován prostorově, kdy se mu přidělí odlehlá pracovna.
- *Útoky na zdraví* – oběti jsou přidělovány zdraví škodlivé úkoly i navzdory zdravotním komplikacím.
- *Narážky na psychický stav* – oběti jsou podsouvány duševní choroby a každá reakce postiženého je vykládána jako další symptom (Huberová 1995, s. 100).

4.3 Bossing a oběť

Únik z takového situace, je velmi obtížný až skoro nemožný. Oběť se u bossingu může těžko bránit nebo psychický teror sama ukončit (u mobbingu si většinou stěžuje jako první svému nadřízenému). Většinou nemůžou najít zastání ani u svých kolegů, jelikož ti se sami bojí nebo nechtějí zasáhnout hned z několika důvodů: mohou si sami znepřátelit agresora, a tím se dostat do sporu s nadřízeným nebo jsou již od vedoucího ovlivněni a na šikanovaného kolegu pohlíží stejně a v podstatě souhlasí s názorem vedoucího. Oběť se tak cítí osamocena a zcela v bezvýchodné situaci. Z jejich osamocení se pak stávají často deprese a objevují se i psychosomatické reakce – žaludeční vředy, vysoký krevní tlak, nevolnosti, svalové křeče, panické návaly strachu apod. Situace, ve které se oběť nachází, je často již tak neúnosná, že nezbyvá téměř nic jiného, než ukončit pracovní poměr (Beňo 2003, s. 67).

5 Možné kroky při mobbingu a bossingu

Šikana na pracovišti není u nás zatím řešena zcela efektivně. Je to zdoluhavý proces, který nemusí dojít zdárnému konci. Většinou zde stojí slovo, proti slovu a situace se těžce řeší. Jedná-li se o mobbing, řešíme situaci přímo s agresorem nebo s nadřízeným. Pokud se setkáme s bossingem, obracíme se na zřizovatele školy nebo inspekci. Avšak ne vždy nám příslušné osoby či orgány pomohou (učitelské noviny 2005).

Beňo (2003, s. 81) uvádí pět pravidel, na které bychom měli myslet, pokud se dostaneme do situace, kdy se stáváme obětí mobbingu či bossingu. Tyto pravidla nazývá „aktivní obrana“.

Pravidlo první pojednává o tom, že zůstat v zaměstnání nebo odejít je pouze o osobní volbě člověka. Nikdo nemůže nikoho nutit, aby zůstal tam, kde mu to například není příjemné. Buď se člověk smíří s tím, kde je a co má nebo situaci řeší a získává výsledky (Beňo 2003, s. 81).

Druhé pravidlo zní jednoduše. Nenechat si nic líbit. Bohužel je platné pouze na případ mobbingu a především v první či druhé fázi. Pokud oběť nechá šikanu dojít moc daleko, už je složitější s tím něco dělat. Nejlepším řešením je ztropit scénu. Čím více hysterická bude, tím lépe. Křik, buchání do stolu, dveřmi, stěžování si vedoucímu či nadřízenému. Možná bude oběť považována za hysterického člověka, ale obětí mobbingu se stane pravděpodobně někdo jiný (Beňo 2003, s. 82).

Za třetí. Najít si spojence. Někteří lidé oddělují svoji práci od osobního života. Jak se říká „netahají si práci domů“. V tomto případě by to nebylo až tak na škodu. Promluvit si o těžké situaci s blízkým člověkem, může být pro oběť ulehčující a mohou společně najít řešení (Beňo 2003, s. 82).

Čtvrté pravidlo říká: „*Ujasněte si, čeho chcete dosáhnout a jakou k tomu zvolíte strategii, ale potom již opravdu neváhejte a jděte do toho*“. Zde je taková poslední možnost ujasnit si, zda chce oběť zůstat v zaměstnání a bojovat za svou věc nebo, i v dobrém případě, odejít v míru (Beňo 2003, s. 84).

Poslední pravidlo říká: „*I prohra může být někdy začátkem vítězství*“. V této části je popsáno, že většina obětí se dožije, byť možná ne ve stejném zaměstnání, konce trýznitele. Často se o tom dozví například přes známého z bývalé práce (Beňo 2003, s. 86).

Níže v textu se budeme věnovat Empirické části, kde popíšeme cíl bakalářské práce, jejího průzkumu a odpovědí na výzkumné otázky. Dále interpretujeme výsledky průzkumu a dotazníkového šetření k dané problematice a navrhneme možná opatření.

EMPIRICKÁ ČÁST

Klíčovým tématem bakalářské práce je popis kyberšikany a šikany a její výskyt v pedagogickém sboru na středních školách.

Empirická část bakalářské práce je navazující na část teoretickou. Jsou v ní představeny výsledky kvantitativního průzkumu, který se věnoval problematice kyberšikany a šikany u pedagogů na středních školách. Uveden je cíl práce, formulované výzkumné otázky, použité metody průzkumu a popis zkoumaného vzorku. Hlavní a stěžejní kapitolou empirické části je interpretace dat, které byly získány technikou dotazníku.

6 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je popis problematiky kyberšikany a šikany u středoškolských pedagogů a zjištění jejího výskytu.

Při realizaci kvantitativního průzkumu byla použita dotazníková metoda. Zjištěná data byla následně analyzována, vyhodnocena a interpretována. Informace, které byly zjištěny, sloužily k formulaci odpovědí na výzkumné otázky a na navrhnutí možných opatření.

7 Výzkumné otázky

Před samotným průzkumným šetřením byly formulovány následující výzkumné otázky, na jejichž základě byly pro respondenty sestaveny jednotlivé otázky dotazníku.

Výzkumná otázka č. 1: Je-li pedagog vystaven útokům kyberšikany nebo šikany, bude agresorem spíše žák, kolega či nadřízený?

Výzkumná otázka č. 2: Pokud se pedagog na střední škole setká se šikanou vůči své osobě, jedná se spíše o kyberšikanu či klasickou šikanu?

8 Použité metody

Pro získání požadovaných dat jsme zvolili techniku dotazování, a to kvantitativní metodou za pomoci dotazníku. Dotazník je jednou z nejčastějších používaných metod a je považován za vysoce efektivní techniku sběru dat. Dokáže postihnout velký počet respondentů při relativně malých nákladech (Disman 1998, s. 141).

Dotazníková technika často umožňuje, aby výzkumník sbíral a vyhodnocoval data sám, bez pomoci dalších tazatelů. Pro respondenty je dotazník technikou, která zaručuje jejich anonymitu (Jihlavec, aj. 2010, s. 66).

Disman (1998, s. 141) uvádí také možná úskalí, která se mohou při dotazníkovém šetření objevit. Jsou to například vysoké nároky na ochotu dotazovaného odpovědět na všechny předložené otázky nebo riziko nízké návratnosti, které ovlivňuje reprezentativnost a výpovědní hodnotu celého šetření.

Dotazník je složen z 24 položek, obsahoval položky uzavřené a polouzavřené. Skládal se ze čtyř částí. První část byla složena z položek, která nám sdělila základní údaje o respondentovi. Další tři části nám umožnily získat informace o obětech kyberšikany a šikany. Druhá část byla pro respondenty, kteří se setkali s kyberšikanou či šikanou ze strany žáka. Třetí část pro ty, kteří měli zkušenosti s kyberšikanou nebo šikanou od svého kolegy a čtvrtá část byla určena respondentům, kteří zažili některou z forem šikany od svého nadřízeného. V otázkách č. 1, 2, 3, 5, 7, 9, 11, 16, 21, 23 se dalo odpovědět výběrem pouze jedné odpovědi a byly to otázky uzavřené. Otázky č. 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22 a 24 byly polouzavřené a respondent měl možnost napsat jinou odpověď, než která byla uvedena. V otázce č. 4, 6 a 8 se dalo vybírat z více odpovědí a na základě odpovědi na otázku č. 8 si respondent vybíral příslušnou část, která se týkala jeho zkušeností.

9 Průběh průzkumu

Samotný průzkum probíhal v časovém období od 1. 06. 2021 do 30. 06. 2021. Vyhodnocování a kompletace výsledků dotazníkového šetření, které tvoří empirickou část bakalářské práce, proběhlo po skončení časového období. Dotazníky byly respondenty vyplňovány online formou, kdy jsme odeslali odkaz na webové stránky dotazníku e-mailem. Rozesláno bylo 70 dotazníků a vyplněno 55. Návratnost tedy činí 78,6 %.

10 Pilotní průzkum

Realizace pilotního průzkumu probíhala před samotným průzkumným šetřením. Pilotní průzkum byl realizován na malém vzorku respondentů, aby byla zjištěna kvalita dotazníku, který byl později použit. Tím se získala zpětná vazba o vhodnosti dotazníku. Díky průzkumu, kdy byl sestaven pilotní dotazník a předložen vhodným respondentům, jsme na základě konzultace s nimi, mohli následně odstranit nedostatky. Tím se předešlo kompilacím a nepříjemnostem (jako jsou třeba špatně formulované otázky nebo nízká návratnost dotazníků).

11 Výsledky pilotního průzkumu

V první fázi byl sestaven pilotní dotazník. Skládal se z 32 průzkumných položek a 5 částí. Otázky, které byly uzavřené nebo polouzavřené se zdály jako nejvhodnější forma, jelikož nejsou časově náročné. Avšak hlavním úskalím byl vysoký počet otázek. I když všechny otázky v dotazníku nebyly určeny k vyplňování a respondent si měl vybrat klíčovou část na základě jeho zkušeností, hledání v textu bylo poměrně časově náročné. Další problematickou položkou byla formulace některých otázek. Nebyly plně srozumitelné a složité napsané. Na základě zjištěných informací o dotazníku, byl snížen počet otázek na 24 a počet částí na 4. Dále jsme zvolili formu online vyplňování, kdy bylo snazší přeskočit na část ohledně aktéra šikany či kyberšikany.

12 Popis zkoumaného vzorku

Kapitola, která se zabývá popisem vybraných respondentů, je jedna z podstatných částí Empirické části bakalářské práce. Vzorek respondentů je skupina osob, u které předpokládáme znaky, které chceme měřit zvolenou metodou a které je zároveň daným průzkumem možné oslovit. Vzorek respondentů vytváříme tak, že je vydělíme z celkové tzv. populace (někdy označované jako základní soubor). Populací označujeme skupinu osob, o které předpokládáme, že pro ni budou platit závěry a zjištění, která přinese výzkumný vzorek (Disman, 1998, s. 93).

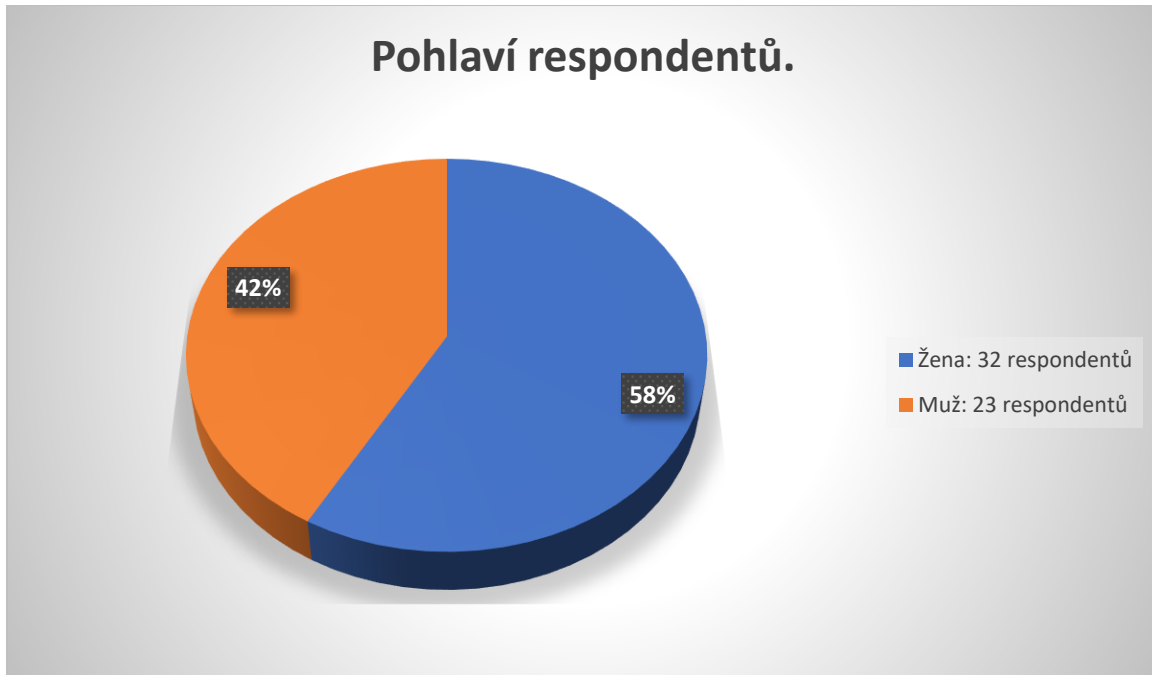
Výzkumný vzorek tvoří 55 heterogenních respondentů, žijících především v Libereckém kraji na území Českolipska a Liberce. Dotazník byl poslán určitým pedagogickým pracovníkům do jedné školy v Liberci a do třech škol v České Lípě. Respondenti byli vybráni náhodně. Dotazníkem byla zjišťována především zkušenost s kyberšikanou a šikanou vůči své osobě od různých agresorů, ale také věk, pohlaví, délka praxe a zda učí na soukromé či státní škole.

13 Interpretace výsledků dotazníkového šetření

ČÁST 1

Položka 1

Pohlaví

Graf 1: Pohlaví respondentů.

Graf 1 zobrazuje pohlaví respondentů. Struktura rozložení se dělí na dvě části. Na pohlaví ženské a pohlaví mužské. Z grafu 1 můžeme sledovat, že je větší zastoupení ženského pohlaví než mužského. Zastoupení žen je 58 % a mužů 42 %.

Položka 2

Věk

Graf 2: Věk respondentů.

Graf 2 znázorňuje věkové rozložení respondentů. Věkové zastoupení bylo rozděleno do čtyř částí (do 25 let, 26 až 35 let, 36 až 45 let a nad 45 let). Z grafu 2 je patrné, že největší zastoupení mají respondenti ve věku nad 45 let (51 %), dále je věková kategorie 36 až 45 let (31 %) v předposlední řadě jsou respondenti ve věku 26 až 35 let (16 %) a nejméně respondentů bylo ve věkové skupině do 25 let (2 %).

Tabulka 1: Věkové zastoupení žen a mužů pedagogického sboru na různých středních školách, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

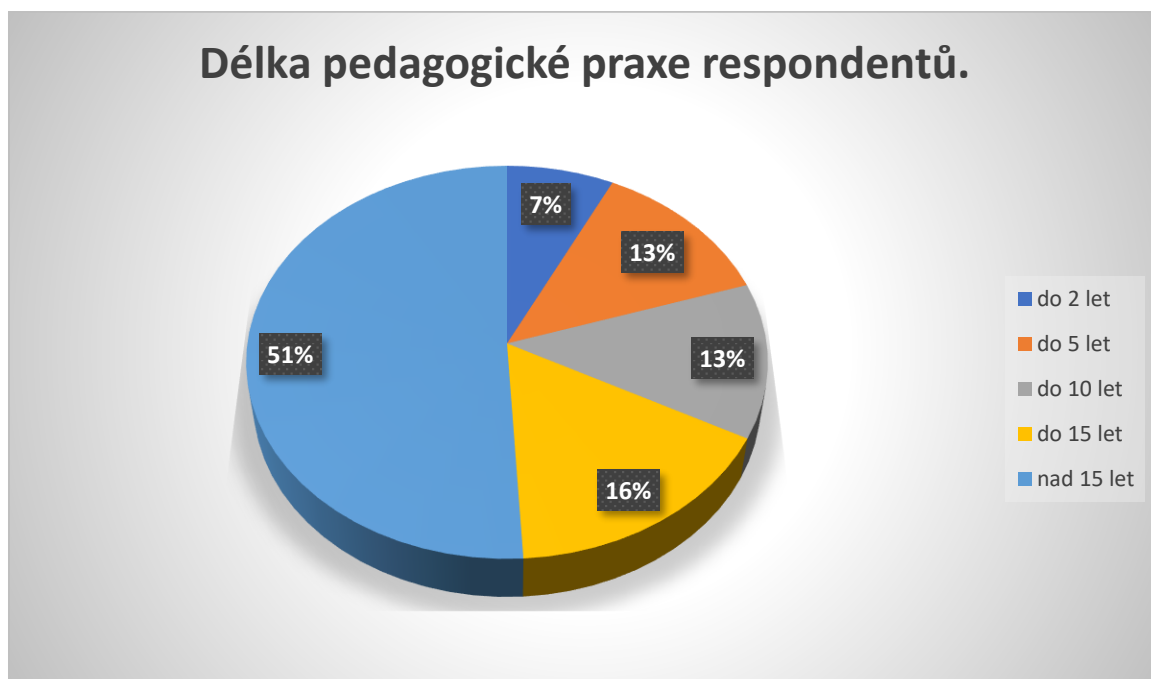
Věk	Žena	Muž	Počet odpovědí	Údaje v procentech
do 25 let	1	0	1	2 %
26 až 35 let	7	2	9	16 %
36 až 45 let	9	8	17	31 %
nad 45 let	15	13	28	51 %
Celkem	32	23	55	100 %

Tabulka 2 nám zařazuje pohlaví respondentů do věkových skupin. Je zde vidět, že v každém případě převažuje vyšší počet žen než mužů. Ve věku do 25 let vyplnila dotazník pouze jedna žena.

Zatímco největší zastoupení jak mužů, tak i žen je ve věku nad 45 let. V této věkové kategorii se dotazníku zúčastnilo 15 žen a 13 mužů.

Položka 3

Délka Vaší pedagogické praxe.

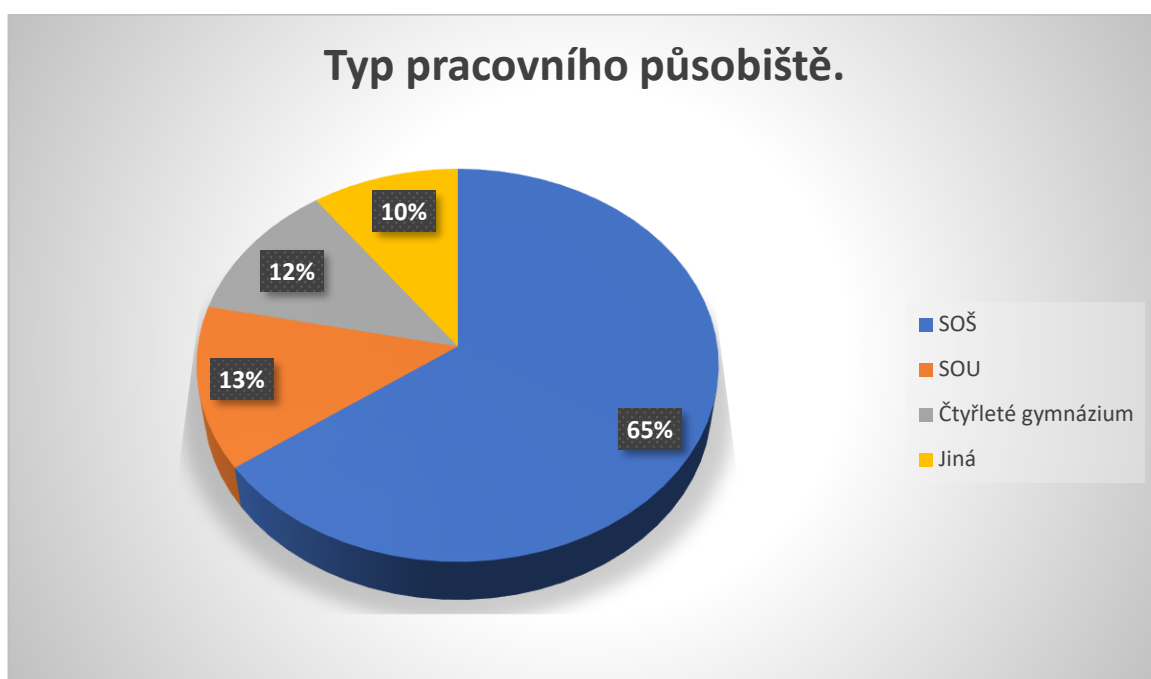

Graf 3: Délka pedagogické praxe respondentů.

V položce 3 jsme zjišťovali jakou dobu pedagogové působí ve své pedagogické praxi na středních školách. Zde je vidět, že délka praxe nad 15 let je v největším zastoupení. Dle autorčina názoru je zde patrné, že položka 2 se shoduje s položkou 3, jelikož je největší zastoupení pedagogů ve věku nad 45 let. Tudiž je zde nejvíce respondentů, kteří učí déle jak 15 let. Z grafu je patrné, že nejméně pedagogů učí po dobu 2 let (7 %), dále se shodují data v kategorii do 5 let a do 10 let (13 %), do 15 let (16 %) a v poslední řadě je nejvíce pedagogů, kteří učí déle jak 15 let (51 %).

Položka 4

Typ pracovního působiště.

Graf 4: Typ pracovního působiště.

V této položce jsme zjišťovali, na jakém typu školy respondenti působí. Zde byla možnost označit více odpovědí, než jednu nebo vybrat jinou odpověď, než která se nacházela v dotazníku. Nejméně odpovědí bylo, že respondenti působí na jiné škole, než byla uvedena (10 %). Dále bylo v nejmenším zastoupení čtyřleté gymnázium (12 %), předposlední střední odborné učiliště (13 %) a největší zastoupení měly střední odborné školy (65 %).

Tabulka 2: Počet respondentů působící na konkrétním typu školy.

Typ pracovního působiště	Odpovědi	Údaje v procentech
SOŠ	39	65 %
SOU	8	13 %
Čtyřleté gymnázium	7	12 %
Jiná	6	10 %
Celkem	60	100 %

Z tabulky můžeme sledovat, že je v celkovém počtu více odpovědí než respondentů. Z toho tedy vyplývá, že 5 respondentů učí na více školách. 39 respondentů odpovědělo, že učí na střední odborné škole, 8 respondentů na středním odborném učilišti, na čtyřletém gymnáziu vyučuje 7 respondentů a v poslední řadě na jiné škole, než je uvedena, vyučuje 6 respondentů. Zde uvedli, že vyučují na osmiletém gymnáziu nebo na obchodní akademii.

Položka 5

soukromá škola × státní škola

Graf 5: Respondenti působící na státní nebo soukromé škole.

Z grafu 5 je na první pohled jasné, že se dotazníku zúčastnilo nejvíce respondentů, kteří učí na státních školách (93 %). Avšak zde máme také pedagogy, i když v malém zastoupení, kteří vyučují na školách soukromých (7 %).

Položka 6

Na jaké pracovní pozici ve škole působíte?

Graf 6: Pracovní pozice respondentů.

V této položce měli respondenti na výběr ze čtyř odpovědí: pedagog, výchovný poradce, osobní asistent/asistent pedagoga nebo odpověď jiná. Položka byla situována tak, že si mohli vybrat více než jednu odpověď. Odpověď „pedagog“ zvolila většina respondentů (90 %), odpověď „jiná“ byla zvolena vícekrát (5 %) než odpověď „výchovný poradce“ (3 %) či osobní asistent/asistent pedagoga (2 %).

Tabulka 3: Pracovní pozice respondentů na středních školách a celkový počet odpovědí.

Pracovní pozice respondentů	Odpovědi	Údaje v procentech
Pedagog	52	90 %
Výchovný poradce	2	3 %
Osobní asistent/asistent pedagoga	1	2 %
Jiná	3	5 %
Celkem	58	100 %

Z tabulky 3 můžeme sledovat, že je odpovědí o 3 více než je uvedených respondentů dotazníkového šetření (55). Tudiž někteří pedagogové vybrali více než jednu odpověď. 52 respondentů odpovědělo, že pracují na pozici pedagoga, dále máme v průzkumu 2 výchovné poradce, uvedený je 1 osobní asistent či asistent pedagoga a 3 respondenti uvedli odpověď „Jiná“. V této odpovědi, se všichni tři pedagogové shodli na pozici pedagog-externista.

Položka 7

Zažil/a jste v průběhu pedagogické praxe šikanu vůči své osobě?

Graf 7: Šikana pedagogických pracovníků na středních školách.

Položka 7 zjišťovala, zda se pedagogičtí pracovníci středních škol setkali se šikanou vůči své osobě. Na výběr bylo ze čtyř odpovědí: ANO, NE, spíše ANO, spíše NE. Je evidentní, že se pedagogičtí pracovníci se šikanou nepotýkali, to nám dokazuje oranžová barva v grafu, která značí odpověď „NE“ (68 %). Nás však zajímá především barva modrá, která značí odpověď „ANO“, tu zvolilo 18 % respondentů. Stejný počet procent (7 %) měla odpověď „spíše ANO“ a „spíše NE“.

Tabulka 4: Rozdělení odpovědí žen a mužů, kteří odpověděli v dotazníkovém šetření na položku 7 „ANO“, „spíše ANO“ a „spíše NE“.

Šikana pedagogů	Žena	Muž	Počet odpovědí
ANO	5	5	10
spíše ANO	3	1	4
spíše NE	3	1	4
Celkem	11	7	18

Tabulka 4 nám sděluje, že z celkového počtu 55 respondentů se zhruba 14 z nich setkalo se šikanou vůči své osobě. Co se odpovědi „ANO“ týče, je zde stejný poměr žen i mužů. Celkový počet odpovědí je 10 z toho 5 žen a 5 mužů se setkali se šikanou vůči své osobě. U odpovědi „spíše ANO“ nám odpověď uvedly 3 ženy a 1 muž. 3 ženy a 1 muž vybrali odpověď „spíše NE“, avšak pouze dva respondenti (ženy) v následující položce popisují agresora, formu a jiné informace, které se týkají šikany vůči jejich osobě. Pokud bychom odpovědi spojili, vyplývá nám, že se šikanou se setkaly více ženy (10) než muži (6).

Položka 8

Kdo byl aktérem šikany?

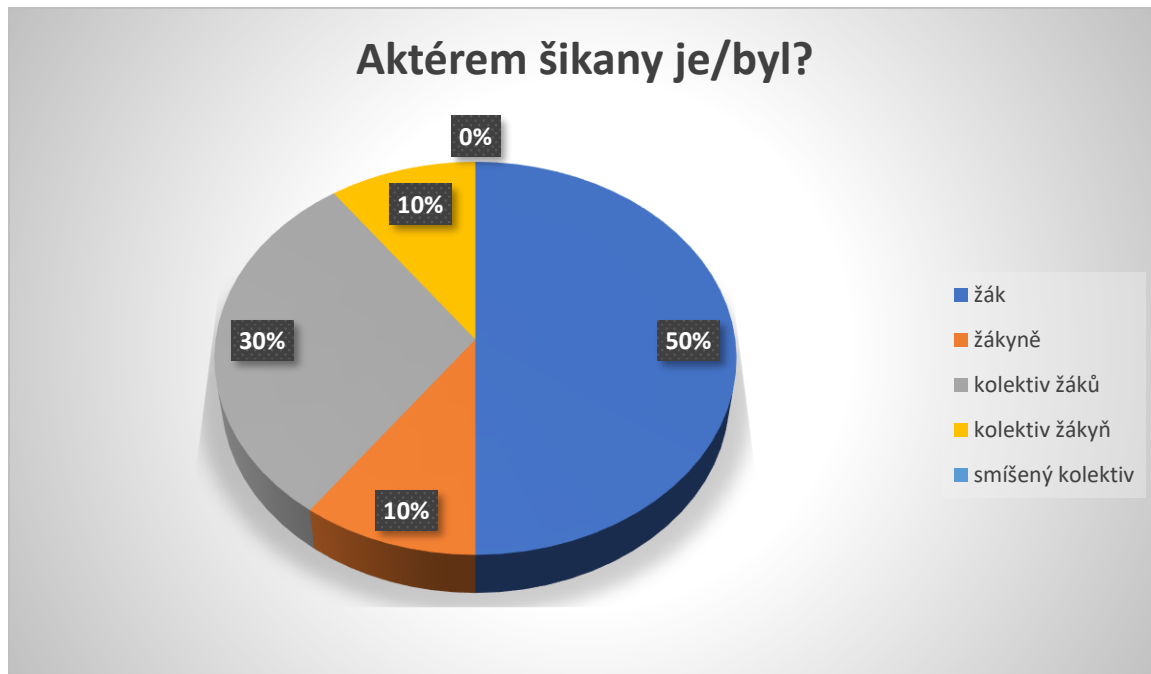
Graf 8: Kdo se stal aktérem šikany?

Z grafu 8 je evidentní, že 9 respondentů (53 %) odpovědělo, že aktérem šikany se stal žák/kolektiv žáků. Dále se 7 respondentů (41 %) setkala se šikanou od své nadřízené či nadřízeného. Nejmenší zastoupení (6 %) má odpověď „kolega/kolektiv kolegů“, kterou uvedl 1 respondent.

ČÁST 2

Položka 9

Agresorem je/byl?

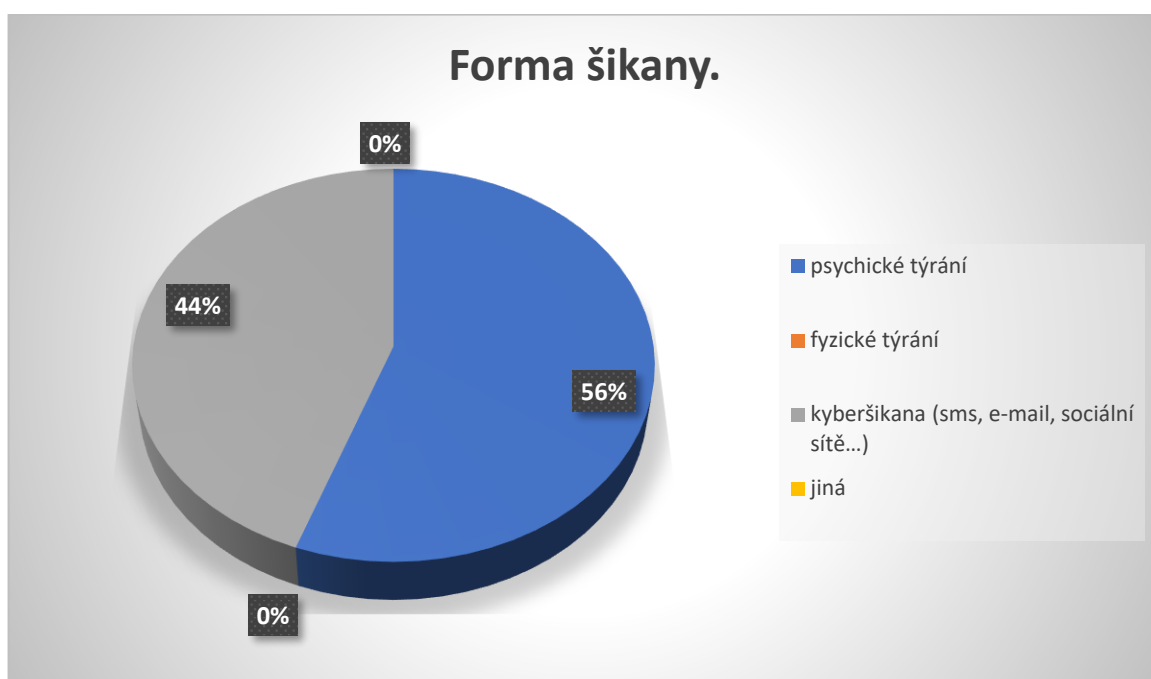

Graf 9: Aktérem šikany je/byl?

V položce 9 respondenti uváděli kdo se stal nebo stále je aktérem šikany, se kterou se setkali. Na výběr měli z pěti odpovědí: žák, žákyně, kolektiv žáku, kolektiv žákyně nebo smíšený kolektiv. 50 % respondentů uvedlo, že šikanu zapříčinil žák. Odpověď „žákyně“ a „kolektiv žákyně“ měla stejné zastoupení, tedy 10 %. Kolektiv žáků, kteří se stali nebo stále jsou agresory je 30 %. Odpověď „smíšený kolektiv“ nevybral žádný z respondentů, kteří se setkali se šikanou vůči své osobě ze strany žáků.

Položka 10

Jakou formu má/měla šikana?

Graf 10: Forma šikany.

Graf 10 poukazuje na formu šikany, se kterou se respondenti setkali. Ze čtyř možných odpovědí (psychické týrání, fyzické týrání, kyberšikana a jiná) vybírali pouze dvě. První z nich je psychické týrání, se kterým se setkala 56 % respondentů, tedy více než těch, kteří se setkali s kyberšikanou (44 %).

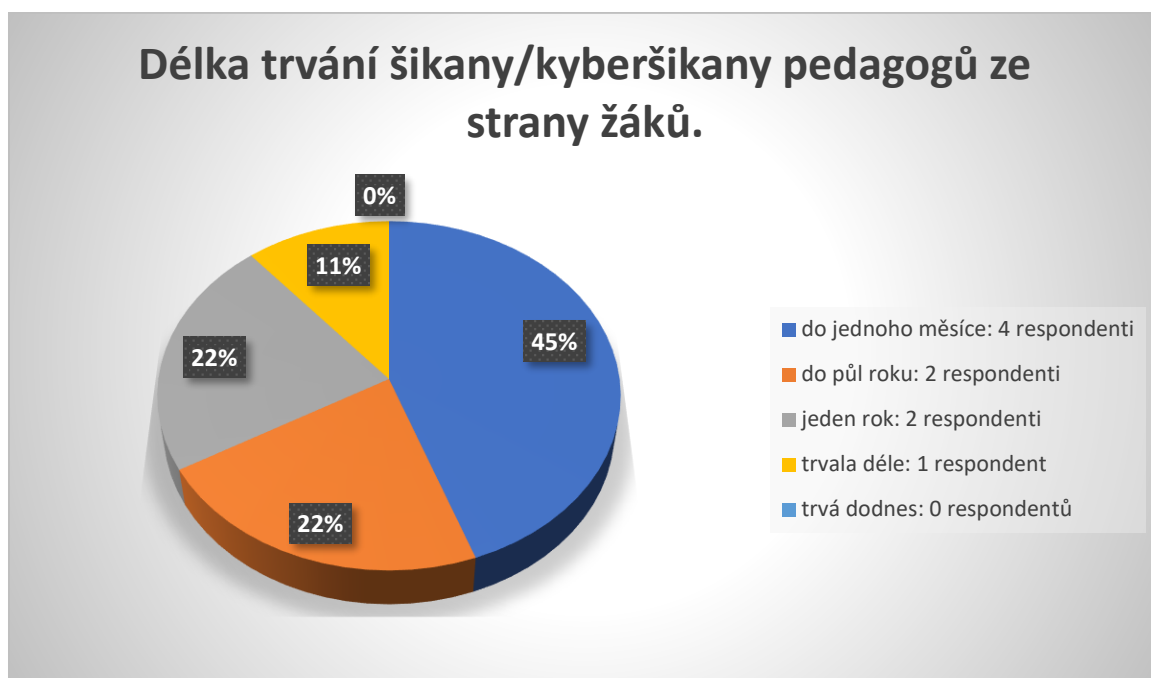
Tabulka 5: Zastoupení žen a mužů v pedagogickém sboru na středních školách, kteří se stali obětí šikany nebo kyberšikany ze strany žáků.

Forma šikany	Ženy	Muži	Počet odpovědí
Psychické týrání	4	0	4
Kyberšikana (sms, e-mail, sociální síť...)	2	1	3
Celkem	6	1	7

Z tabulky 5 je zcela evidentní, že se šikanou nebo kyberšikanou se potýkají celkově více ženy než muži. Z mužů jeden uvedl, že se stal nebo stále je obětí kyberšikany. Zatímco ženy se setkali se šikanou ve formě psychického týrání (4), ale také i s kyberšikanou (2).

Položka 11

Situace trvá/trvala?

Graf 11: Délka trvání šikany/kyberšikany pedagogů ze strany žáků.

Položka 11 nám ukazuje, jak dlouho se oběti šikany či kyberšikany museli potýkat s agresí ze strany žáků. Z grafu 11 je patrné, že 4 respondenti (45 %) uvedli, že se potýkali se šikanou/kyberšikanou do jednoho měsíce, dále 2 respondenti (22 %) zažívali útoky na svou osobu po dobu půl roku. Stejný počet respondentů uvedlo dobu trvání jednoho roku. Obětí po delší dobu se stal 1 respondent (11 %). Odpověď „trvá dodnes“ neuvedl žádný z respondentů, tudíž byla šikana/kyberšikana ze strany žáků ukončena. Jakým způsobem zjistíme v další položce.

Položka 12

Šikana byla řešena/vyřešena?

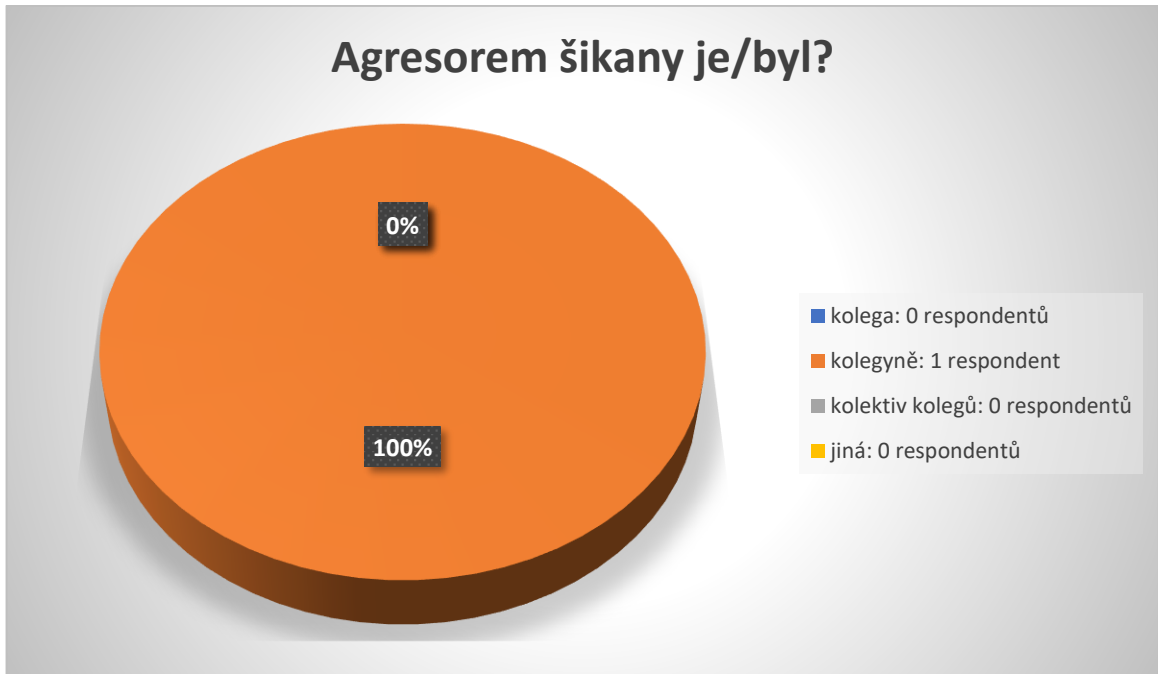
Graf 12: Řešení šikany.

Položka 12, na kterou odpovídali respondenti, kteří se setkali se šikanou/kyberšikanou vůči své osobě ze strany žáků, specifikuje, jak byla řešena. Nejvíce respondentů (28 %) uvádělo, že zvládli situaci sami. Můžeme tedy tvrdit, že v řadách pedagogů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření a bohužel se setkali s útokem na svoji osobu, máme silné jedince, kteří dokáží nastalou negativní situaci vyřešit. To nám také dokazuje odpověď „Vaším odchodem ze školy“, na kterou neodpověděl žádný z respondentů. Dále respondenti (27 %) uváděli, že se situace řešila výchovným opatřením žáka či celého kolektivu žáků nebo žáci odešli ze školy. Stejně zastoupení (9 %) má odpověď „jiná“ a „nic se neřešilo/nevyřešilo“. Respondent, který vybral odpověď „jiná“ uvedl, že podal trestní oznámení na PČR a situace se řešila touto cestou.

ČÁST 3

Položka 13

Agresorem je/byl?

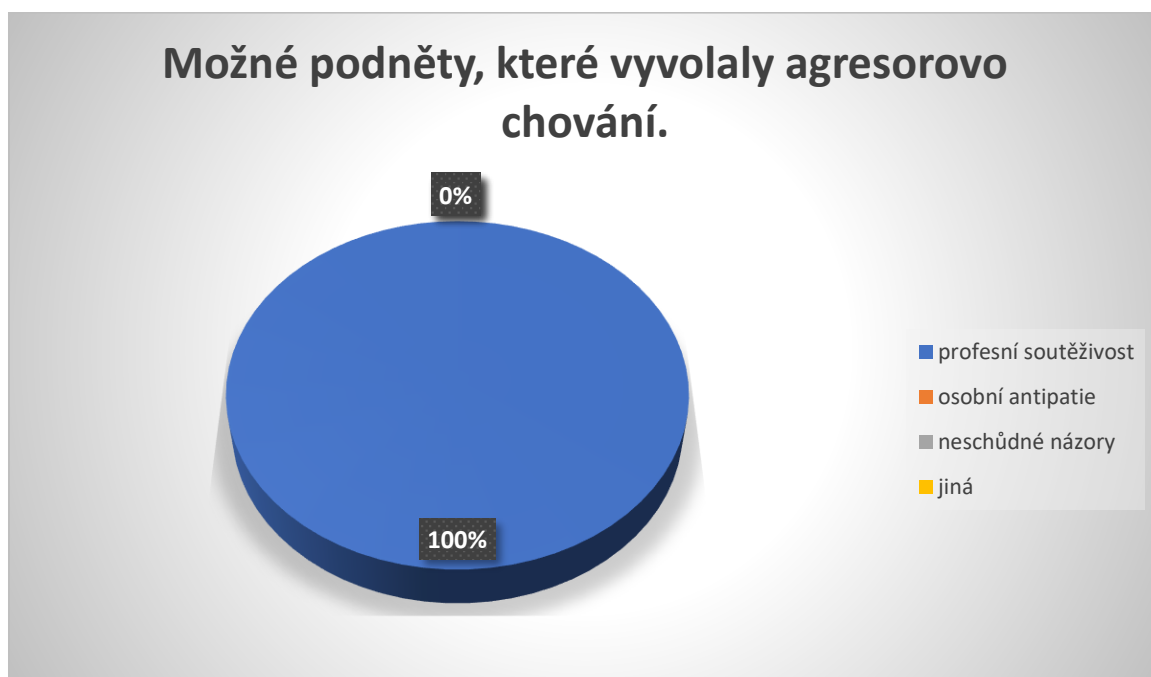

Graf 13: Agresorem šikany je/byl?

Graf 13 nám znázorňuje první otázku části 3. Zde se jedná o šikanu ze strany kolegů či kolektivu kolegů. Jak je z grafu patrné, šikanu ze této strany zažil jeden respondent (100 %). Dá se tedy usoudit, že vztahy mezi pedagogy jsou dobré a není zde potřeba problematika šikany nebo kyberšikany řešit ve velké míře.

Položka 14

Který z podnětů, dle Vašeho názoru, vyvolal agresorovo chování?

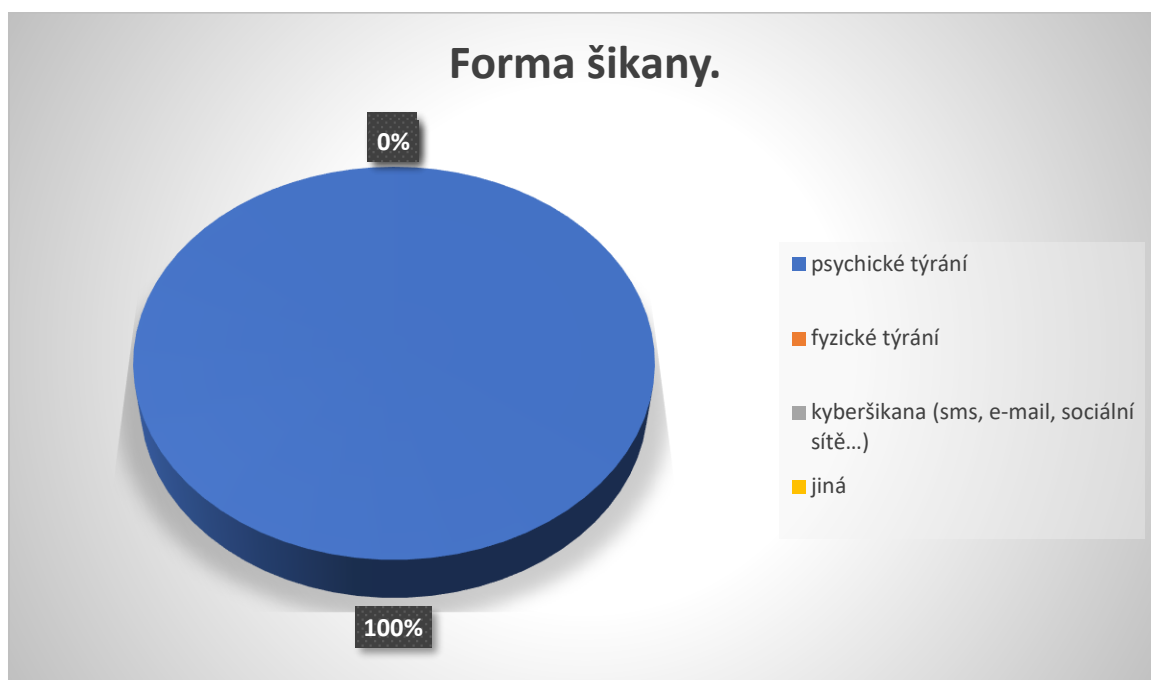

Graf 14: Možné podněty, které vyvolaly agresorovo chování.

Položka 14 navazuje na předešlou položku, kdy odpověděl jeden respondent. Na výběr bylo ze čtyř odpovědí: profesní soutěživost, osobní antipatie, neschůdné názory a jiná. Zde tedy respondent uvedl, že podnět, který vyvolal chování agresora, je profesní soutěživost.

Položka 15

Jakou formu má/měla šikana?

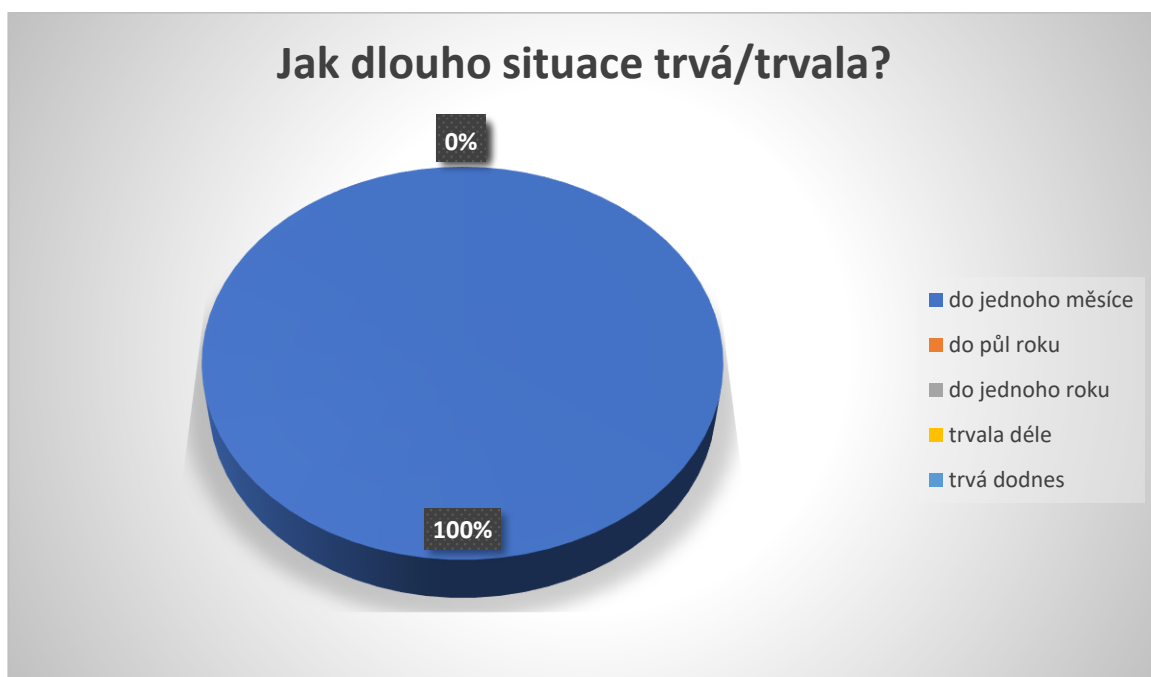

Graf 15: Forma šikany.

V grafu 15 vidíme odpověď respondenta, který si zažil šikany od své kolegyně ve formě psychického týrání (100 %). Ostatní odpovědi měli nulové zastoupení.

Položka 16

Situace trvá/trvala?

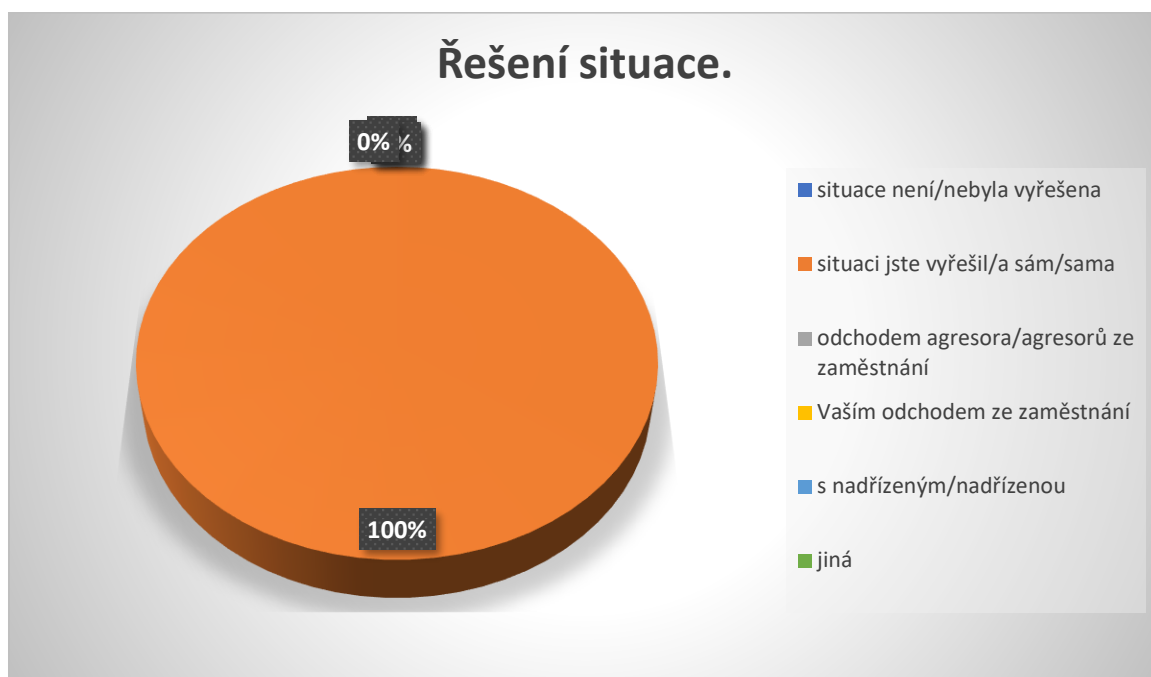

Graf 16: Jak dlouho situace trvá/trvala?

Položka 16 obsahovala 5 odpovědí: do jednoho měsíce, do půl roku, do jednoho roku, trvala déle a trvá dodnes. Respondent, který odpovídal na otázku uvedl, že šikana ze strany kolegyně vůči jeho osobě trvala do jednoho měsíce (100 %).

Položka 17

Šikana byla řešena/vyřešena?

Graf 17: Řešení situace.

Položka 17 sděluje, jak se situace se šikanou pedagoga řešila. Je patrné, že byla uvedena pouze jedna odpověď „situaci jste vyřešil/a sám/sama“ (100 %). Na výběr bylo z následujících odpovědí: situace není/nebyla vyřešena, situaci jste vyřešil/a sám/sama, odchodem agresora/agresorů ze zaměstnání, Vaším odchodem ze zaměstnání, s nadřízeným/nadřízenou a jiná.

ČÁST 4

Položka 18

Agresorem je/byl?

Graf 18: Aktér šikany ze strany nadřízené/nadřízeného.

Graf 18 nám sděluje začátek čtvrté části, kde se jednalo o šikanu ze strany nadřízené či nadřízeného. V této položce bylo na výběr ze tří odpovědí: ředitel/ka, zástupce ředitele/ředitelky nebo odpověď jiná. Nejvíce šikany respondenti zažili či stále zažívají od zástupce ředitele/ředitelky (70 %). Také se ale stali obětí šikany ze strany ředitele/ředitelky (30 %). Odpověď „jiná“ nevybral žádný z respondentů.

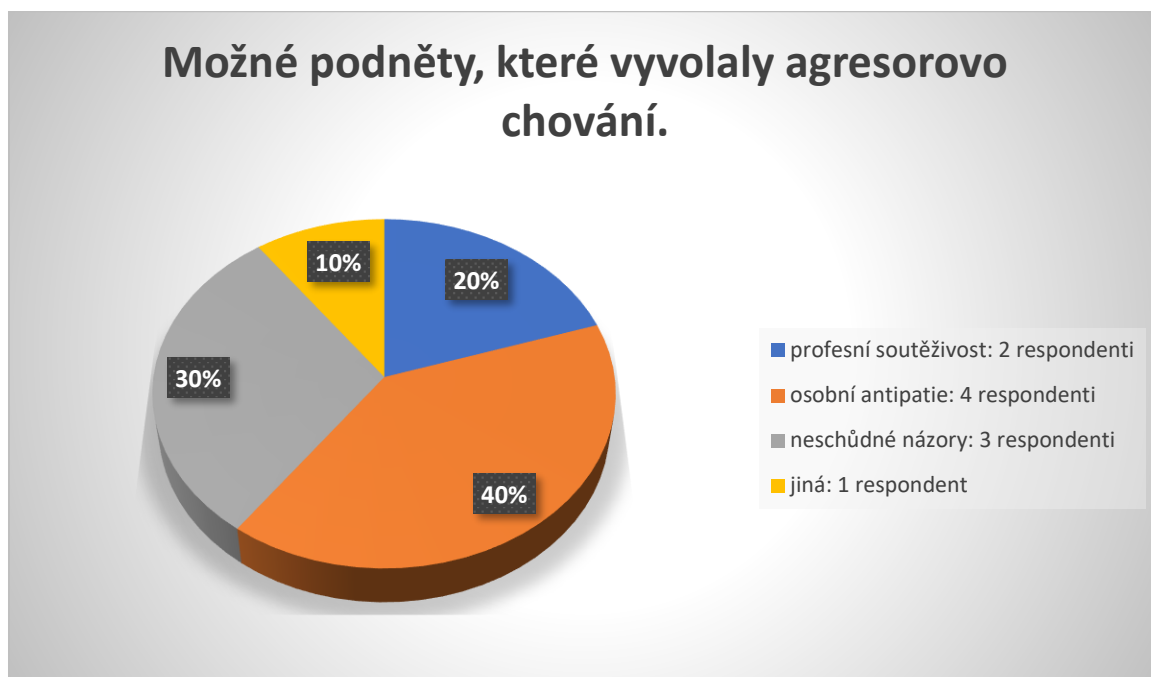
Tabulka 6: Počet respondentů a zastoupení žen a mužů, kteří se setkali se šikanou vůči své osobě ze strany nadřízeného/nadřízené.

Šikana ze strany nadřízeného/nadřízené	Ženy	Muži	Celkem odpovědí
Počet odpovědí	5	5	10

Z tabulky 6 je patrné, že se šikanou ze strany nadřízeného či nadřízené se setkal stejný počet žen i mužů. Celkem máme 10 odpovědí na položku 18, z toho odpovědělo 5 mužů a 5 žen. Z tabulky 6 je evidentní, že se pedagogové na středních školách setkávají se šikanou ze strany svých nadřízených. Z 55 respondentů jich 10 uvedlo, že zažilo šikanu vůči své osobě od lidí z vedoucích pozic. Dle autorčina názoru je tento jev alarmující. Pokud není harmonický nebo alespoň uspokojující pracovní vztah mezi nadřízeným a podřízeným, může docházet hned k několika problémům. Nevhodné chování ze strany nadřízeného, může mít za následek špatný psychický stav zaměstnance, který v tomto případě může mít vliv i na průběh vyučování nebo na špatné vztahy mezi ostatními kolegy.

Položka 19

Který z podnětů, dle Vašeho názoru, vyvolal agresorovo chování.

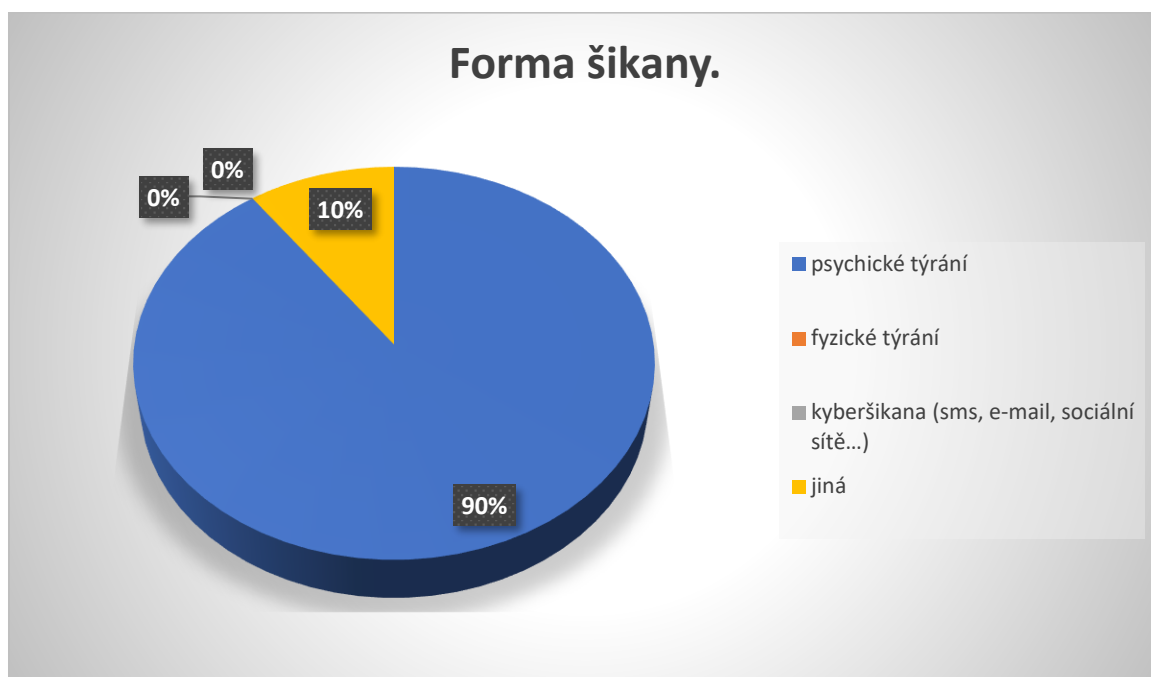

Graf 19: Možné podněty, které vyvolaly agresorovo chování.

V položce 19 uvedli 2 respondenti (20 %), že se setkali se šikanou od svého nadřízeného kvůli profesní soutěživosti, dále 4 (40 %) uvedli, že jejich vedoucí měl vůči nim osobní antipatie, tím pádem se stávali terčem útoků. Odpověď „neschůdné názory“ vybrali 3 respondenti (30 %). Na odpověď „jiná“ reagoval 1 z respondentů (10 %), který rozvinul svou odpověď, že nadřízený respondenta má jako jediný správné názory a pravdu má jen on a pouze on. Je možné z této odpovědi pochopit, že názory ani požadavky respondenta nebyly vyslechnuty a tuto odpověď bychom mohli zařadit k odpovědi „neschůdné názory“.

Položka 20

Jakou formu má/měla šikana?

Graf 20: Forma šikany.

Položka 20 znázorňuje formu šikany, se kterou se respondenti setkali. Na výběr bylo ze 4 odpovědí: psychické týrání, fyzické týrání, kyberšikana a jiná. Odpovědi „fyzické týrání“ a „kyberšikana“ neuvedl žádný z respondentů. Naopak 90 % respondentů uvedlo, že zažili psychické týrání ze strany nadřízeného. Odpověď „jiná“, kterou vybral 1 respondent (10 %), byla dále vyplněna tak, že respondentovi bylo ze strany nadřízeného odpíráno doplňování kvalifikace na VŠ, neoprávněné snížení platu či stanovování úvazku a musel mít neustálý dozor nad žáky o přestávkách.

Položka 21

Jak dlouho situace trvá/trvala?

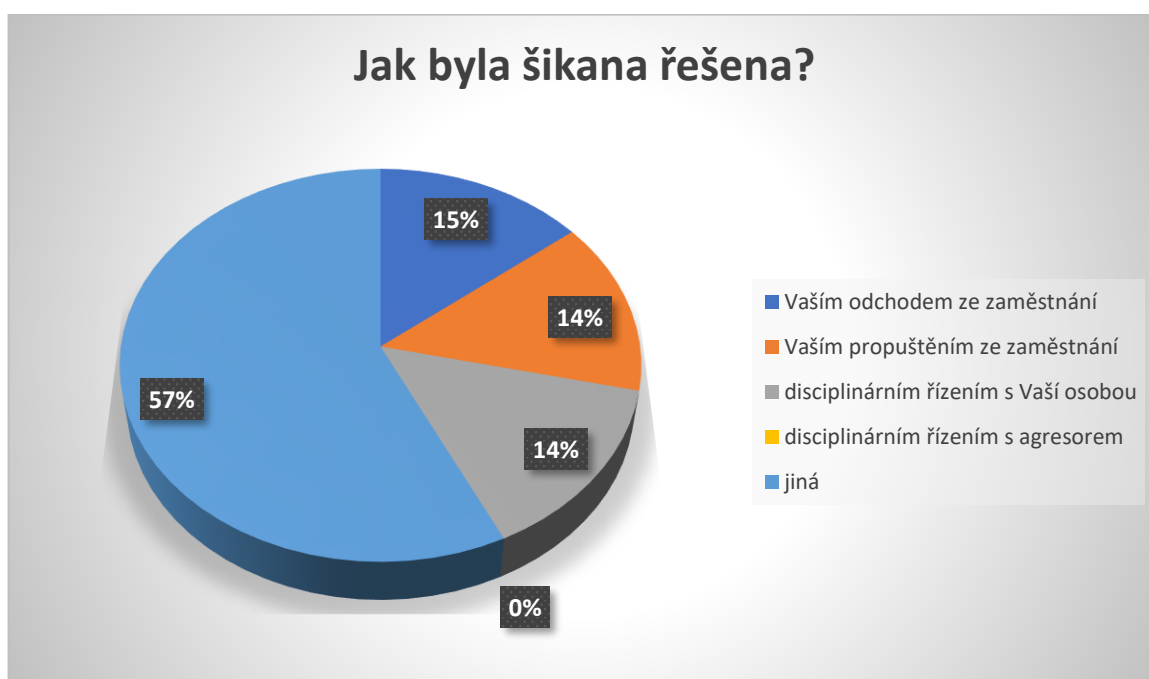

Graf 21: Doba trvání šikany pedagoga ze strany nadřízeného/nadřízené.

Graf 21 zobrazuje, jak dlouho šikana ze strany nadřízeného či nadřízené trvala nebo stále trvá. Je evidentní, že nejvíce se s útoky na svoji osobu potýkali respondenti jeden rok (38 %). Žlutá barva v grafu 21 značí odpověď „trvala déle“, kterou uvedlo 25 % respondentů. Dále se 13 % respondentů potýká se šikanou dodnes a stejné procentuální zastoupení (12 %) mají odpovědi „do jednoho měsíce“ a „do půl roku“.

Položka 22

Šikana byla řešena/vyřešena?

Graf 22: Jak byla šikana řešena?

Z grafu 22 vidíme, že respondenti měli možnost, na položku 22 v dotazníkovém šetření, odpovědět následovně: Vaším odchodem ze zaměstnání, Vaším propuštěním ze zaměstnání, disciplinárním řízením s Vaší osobou, disciplinárním řízením s agresorem nebo jiná. Na odpověď „disciplinárním řízením s agresorem“ neodpověděl žádný z respondentů. Nejméně odpovědí (14 %) zastupuje šedá a oranžová barva v grafu 22, která nese odpovědi „disciplinárním řízením s Vaší osobou“ a „Vaším propuštěním ze zaměstnání“. Respondenti (15 %) dále uváděli, že šikanu vůči své osobě vyřešili dobrovolným odchodem ze zaměstnání. Nejvíce respondentů (57 %) uvádělo odpověď „jiná“. Nejčastěji uváděli odchod nadřízeného či nadřízené ze zaměstnání. Také uvedli, že se situace uklidnila díky delší dovolené, kterou mají pedagogové v létě. Někteří z respondentů uváděli, že situace zatím vyřešena není.

ČÁST 1

Položka 23

Byl/a jste někdy svědkem šikany jiného učitele?

Graf 23: Stal se některý z respondentů svědkem šikany svého kolegy?

V položce 23 se vracíme k části 1, na kterou odpovídali všichni respondenti. Ptali jsme se, zda se některý z respondentů stal svědkem šikany jiného kolegy. Na tuto položku odpovědělo 24 respondentů (44 %), že se setkali se šikanou vůči svému kolegovi. Naopak 31 respondentů (56 %) uvedlo, že se s ničím podobným u svých kolegů nesetkali.

Položka 24

Jaký způsob prevence proti šikaně či kyberšikaně byste doporučil/a?

Graf 24: Možný způsob prevence proti šikaně a kyberšikaně z pohledu respondentů.

Položka 24 pojednává o možné prevenci, kterou by pedagogové na středních školách uvítali, co se šikany a kyberšikany týče. V této položce respondenti měli už předem určené odpovědi. Na výběr bylo z odpovědí: nastavení pravidel vedením školy, školení, nevím, jiná. Modrá barva v grafu zobrazuje odpověď „nastavení pravidel vedením školy“ kterou si vybralo 56 % respondentů. Dále byla nejčastější odpověď „školení“, která je označena barvou oranžovou. Odpověď si vybralo 32 % respondentů. Někteří z nich však neví (5 %), jaký by mohl být možný způsob prevence. Značí nám to barva šedá. Co je ale zajímavé, že někteří respondenti uvedli odpověď „jiná“ a napsali různé způsoby prevence, která by se jim zdála vhodná. Například uvedli, že šikana či kyberšikana by měla být trestně stíhána a útok na učitele by měl být postaven na stejnou úroveň jako útok na veřejnou osobu. Také zmiňovali, že by se o této problematice mělo více hovořit s dětmi. V odpovědích se také objevila možnost fungující odborové organizace nebo možnost vyjádřit svou vlastní obhajobu.

Tabulka 7: Výskyt šikany a kyberšikany u pedagogů na středních školách v celkovém počtu 55 respondentů.

Výskyt šikany a kyberšikany u pedagogů na středních školách	Počet respondentů
Šikana	13
Kyberšikana	4
Celkem	17

V tabulce 7 můžeme vidět kolik respondentů uvedlo s jakou formou šikany se setkala. Je evidentní, že navzdory dnešní internetové a technologicky moderní době, stále převládá klasická šikana nad kyberšikanou. Celkem 13 respondentů uvedlo, že se setkali s útoky na svoji osobu formou přímé šikany. A to, jak vidíme v přechozích grafech, především ve formě psychického týrání. S kyberšikanou, tedy s útoky na internetu či formou sms zpráv, se setkali 4 respondenti. V poměru je to tedy o 9 méně útoků formou kyberšikany než šikany. Celkový počet respondentů, kteří byli obětí jakéhokoliv druhu šikany je 17. Dle autorčina názoru je to z počtu 55 respondentů stále vysoké číslo, pokud bychom nereálně očekávali nulový výskyt jakékoliv šikany.

Tabulka 8: Respondenti, kteří se setkali se šikanou vůči své osobě ze strany žáka/kolektivu žáků, kolegy/kolektivu kolegů nebo nadřízené/ho.

Šikana ze strany:	Respondenti
žáka/kolektivu žáků	9
kolegy/kolektivu kolegů	1
nadřízené/ho	7
Celkem	17

Tabulka 8 představuje rozdělení aktérů šikany vůči pedagogům na středních školách. Je patrné, že nejvíce se respondenti setkávali se šikanou od žáků/kolektivu žáků. Dále máme poměrně vysoké číslo u nadřízených (7), kteří se také stávali a stále stávají agresory. Nejméně se však uváděli kolegové (1).

14 Vyhodnocení výzkumných otázek

Výzkumná otázka č. 1: Je-li pedagog vystaven útokům kyberšikany nebo šikany, bude agresorem spíše žák, kolega či nadřízený?

Podklad pro ověření výzkumné otázky č. 1 poskytla položka 8. Pro lepší orientaci nám potom pomohly výsledky z položek 9, 13 a 18. Celkové shrnutí nám ukazuje tabulka 8.

Na základě výsledků, které jsme shrnuly v tabulce 8, bylo zjištěno, že agresorem se stává nejčastěji žák. Avšak častým agresorem ve věci šikany se stává také nadřízený. Co se týče útoků ze stran kolegů, bylo prokázáno pouze jedno napadení formou šikany.

Můžeme tedy tvrdit, že i když mobbing či bossing není tak řešené téma, jak by mělo být, jejich výskyt je pořád menší než výskyt šikany ze strany žáka.

Výzkumná otázka č. 2: Pokud se pedagog na střední škole setká se šikanou vůči své osobě, jedná se spíše o kyberšikanu či klasickou šikanu?

Data pro ověření výzkumné otázky č. 2 jsme získaly z položek 10, 15 a 20. Výsledky jsou shrnuty v tabulce 7.

Na základě těchto výsledků jsme zjistili, že pokud se setká pedagog na střední škole se šikanou vůči své osobě, jedná se spíše o klasickou šikanu než kyberšikanu. Podle tabulky 7 uvedli 4 respondenti v dotazníkovém šetření, že se setkali s kyberšikanou. Zatímco s klasickou šikanou se setkalo 13 respondentů.

Tyto odpovědi jsou celkovým shrnutím položek 10, 15 a 20. Položky byly rozděleny ve třech částech. Část 1 byla určena pro pedagogy, kteří se setkali se šikanou vůči své osobě ze strany žáků, část 2 pro ty, kteří se setkali s útoky na svoji osobu ze strany svých kolegů a poslední, třetí část, byla určena těm, co se potýkali se šikanou od svých nadřízených.

15 Navrhovaná opatření

Vzhledem k realizovanému průzkumu lze říci, že ačkoliv se zdá problematika šikany a kyberšikany v pedagogickém prostředí, především na středních školách, jako zvládnutelná situace, stále se s tímto problémem někteří pedagogové potýkají. Ačkoliv se neprokázal extrémně vysoký výskyt šikany či kyberšikany ve školním prostředí, je potřeba se těmito nastalými situacemi zabývat.

Mezi první navrhované opatření by autorka bakalářské práce zařadila větší míru prevence jak ve školním prostředí, tak pro širší veřejnost. Pořádání seminářů na problematiku šikany a kyberšikany, a to nejen pro žáky a pedagogy škol, ale také pro rodiče a blízké členy rodiny, kteří přicházejí do kontaktu jak s dětmi, které školy navštěvují, tak i s učiteli.

K prevenci je možné zařadit také školení pedagogů odborníky, kteří se touto problematikou zabývají. Většinou ve školních zařízeních bývá zvolený jeden z pedagogů, který se stává školním metodikem prevence. Je důležité, aby měl přístup a možnosti se v tomto oboru vzdělávat a získávat zkušenosti, které potřebuje k řešení problémů. Tyto vědomosti a zkušenosti by mělo být možné více předávat i svým kolegům, ale i nadřízeným.

Dále by bylo vhodné více mluvit o problematice šikany a kyberšikany v hodinách se žáky. Zdůrazňovat jim, že žádný z útoků na kohokoliv jiného nebude bez postihu a co všechno může nastat, když se pokoušejí o jakoukoliv formu šikany. Vhodné by bylo zařadit přednášky s odborníky nebo i s oběťmi šikany, kteří dokáží hovořit o své zkušenosti s útoky na jejich osobu.

Autorka práce se domnívá, že další opatření, které by bylo velice efektivní, je ukotvení těchto útoků do trestního zákoníku. Pokud by pachatel těchto útoků věděl, že za šikanu či kyberšikanu může být trestně stíhaný, je možné, že by útoků na jakékoliv osoby, nejen ze školního prostředí spíše ubývalo než naopak.

V neposlední řadě by autorka navrhovala jako další možné opatření zvýšené množství průzkumů, a to především co se mobbingu a bossingu týče. Střety se žáky či rodiči jsou v určité míře často řešeny a vyřešeny, jelikož se tím většinou zabývá také nadřízený pedagoga. Když se ale jedná o šikanu přímo od někoho z pedagogického sboru, nemůže se oběť často o nikoho opřít a špatně se tyto spory řeší, jelikož není s kým. Problematika mobbingu či bossingu u nás v České republice není moc řešené téma. Proto by autorka navrhovala více tuto problematiku probádat právě zmiňovanými průzkumy.

V návaznosti na průběh průzkumného šetření, se autorka práce domnívá, že by bylo vhodné jako další opatření zvýšit počet respondentů. Dosáhli bychom tím hlubších a přesnějších výsledků v problematice šikany a kyberšikany ve školním prostředí. Dá se tvrdit, že s vyšším počtem respondentů by se zvedalo také vyšší číslo obětí, kteří se se šikanou či kyberšikanou setkali nebo stále setkávají.

ZÁVĚR

Bakalářská práce pojednávala o tématu kyberšikany a šikany pedagogů na středních školách. V teoretické části jsme se zabývali pojmy souvisejícími s problematikou šikany, kyberšikany, mobbingu a bossingu. Byly uvedeny možná preventivní opatření proti útokům jakékoliv formy šikany na pedagogy.

Cílem bakalářské práce bylo popsat problematiku kyberšikany a šikany pedagogů na středních školách a zjištění jejího výskytu. Zjišťovali jsme, s jakou formou šikany se pedagogové setkali, po jak dlouhou dobu byli vystaveni šikanování své osoby. Dále jsme zjistili, jak se situace řešila a v neposlední řadě, kdo byl agresorem.

Za pomoci průzkumného šetření mezi respondenty a odbornou analýzou dostupných informačních zdrojů bylo dosaženo cíle bakalářské práce. Bylo osloveno celkem 70 heterogenních respondentů, kteří žijí především v Libereckém kraji. Celkem odpovědělo na dotazníkové šetření 55 respondentů, kteří tvořili výzkumný vzorek. Návratnost dotazníkového šetření byla 78,6 %. Zjišťována nebyla pouze agrese ze strany žáků, ale také ze strany kolegů nebo nadřízených.

Zjištěná data z dotazníkového šetření, poskytla odpovědi na výše formulované výzkumné otázky. V případě první výzkumné otázky bylo zjištěno, že pokud se pedagog, který vyučuje na střední škole setká se šikanou či kyberšikanou vůči své osobě, agresorem se stává většinou žák. Avšak své zastoupení zde měli i aktéři šikany/kyberšikany ze stran kolegů či nadřízených. Není tedy vždy pravidlem, že se agresorem stává žák.

Ve výzkumné otázce č. 2 vyšlo najevo, že pokud se pedagog setká se šikanou vůči své osobě, jedná se spíše o klasickou šikanu než kyberšikanu. I když se autorka domnívá, že se ke kyberšikaně celkově více uchylují žáci, a to nejen v tomto dotazníkovém šetření, tak v tomto průzkumu, i když byla převaha agresorů v podobě žáků, se pedagogové setkali více se šikanou než kyberšikanou. Z celkového výzkumného šetření vyšlo najevo, že se pedagogové spíše nesetkávají se šikanou či kyberšikanou vůči své osobě. Avšak někteří ano a je potřeba naučit se tyto vzniklé, nepříjemné situace řešit, a to nejen v pedagogickém prostředí. Důležité především je, aby měl zaměstnanec oporu ve svém zaměstnavateli nebo u svých kolegů, proto je nepřijatelné, aby docházelo k šikaně ve formě bossingu či mobbingu. V rámci zefektivňování školství je třeba zamezit těmto skutečnostem.

Jak už již bylo jednou v této bakalářské práci zmíněno, není tomu tak dávno, co byl učitel uznávanou osobou, lidé k němu chovali úctu a respekt. Dnes je učitel spíše pohrdáno a málokdo si váží jejich práce. Je důležité, aby si lidé znovu připomněli, že pedagog je podstatná a významná profese.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BENDL, S., 2011. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-432-2.
- BEŇO, P., 2003. *Můj šéf, můj nepřítel?* 1. vyd. Šlapanice: ERA. ISBN 80-86517-34-9.
- BRÉDA, J., aj., 2017. *Sebeobrana učitele* 1. vyd. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-345-2.
- ČECH, O., aj., 2017. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?* 1. vyd. České Budějovice: Theia – krizové centrum. ISBN 978-80-904854-4-0.
- ČECH, T., 2011. *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5448-6.
- ČERNÁ, A., aj., 2013. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.
- DISMAN, M., 1998. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-141-2.
- HINDUJA, S., aj., 2009. *Bullying Beyond the Schoolyard: preventing and Responding to Cyberbullying*. 1. vyd. Thousand Oaks: Corwin Press. ISBN 978-1-4129-6689-4.
- HUBEROVÁ, B., 1995. *Psychický teror na pracovišti: mobbing*. Martin: Neografie. ISBN 80-85186-62-4.
- JANOŠOVÁ, P., aj., 2016. *Psychologie školní šikany*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2992-3.
- JIHLAVEC, J., aj., 2010. *Metodika tvorby bakalářské práce*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-636-2.
- KAVALÍR, A., 2009. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. 1. vyd. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň. ISBN 978-80-86961-78-1.
- KOPECKÝ, K., 2016. Úvod do problematiky páchané na učitelích. *E-Bezpečí* [online], roč. 1, č. 1, s. 6–12 [vid. 21. 5. 2021]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kybersikana/1120-kybersikana-ucitelu-vyzkum>
- KRATZ, H., 2005. *Mobbing – jak ho rozpoznat a jak mu čelit*. Praha: Managment press. ISBN 978-80-7261-127-0.
- MARTÍNEK, Z., 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5.

MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-9760-1.

MAZALOVÁ, B., 2016. Obětí kyberšikany se stal podle průzkumu každý pátý učitel v Česku. In: *iROZHLAS* [online]. 14. 6. 2016 [vid. 21. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/obeti-kybersikany-se-stal-podle-pruzkumu-kazdy-paty-ucitel-v-cesku_201606141241_kwinklerova

MŠMT, 2009. Kyberšikana a další formy kybernetické agrese. In: *Příloha č. 7* [online]. [vid. 24. 6. 2021]. Dostupné z: https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/priloha_c_7_kybersikana.pdf

MŠMT, 2017. Od září budou učitelé lépe chráněni před šikanou. In: *Tiskové zprávy* [online]. 31. 8. 2017 [vid. 10. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/od-zari-budou-ucitele-lepe-chraneni-pred-sikanou>

SVOBODOVÁ, L., 2008. *Nenechte se šikanovat kolegu: Mobbing – skrytá hrozba*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2474-4.

TOMÁŠEK, J., 2008. Učitel jako oběť násilí – poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách. *Pedagogika* [online], roč. LVIII, s. 381 [vid. 20. 5. 2021]. ISSN 0031-3815. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1091%20title=>

Učitelské noviny [online]. 2005. roč. 2005, č. 6 [vid. 26. 6. 2021]. ISSN 0139-5718. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3006>

WAGNEROVÁ, I., aj., 2011. *Psychologie práce a organizace – Nové poznatky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3701-0.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Dotazník

Příloha 1 – Dotazník

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

KATEDRA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ A SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

(Kyberšikana a šikana pedagogů na středních školách)

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Nikola Hofmanová a studuji na Technické univerzitě v Liberci obor Speciální pedagogika pro vychovatele.

Chtěla bych Vás touto cestou požádat o několik minut Vašeho času pro vyplnění následujícího dotazníku, který má za úkol zjistit, zda se středoškolští pedagogové setkali se šikanou a kyberšikanou vůči své osobě. Ať už ve vztahu k žákům, tak kolegům či nadřízeným.

Nemusíte se bát dotazník vyplňovat upřímně a pravdivě. Bude sloužit pouze k výzkumu mé bakalářské práce na téma Kyberšikana a šikana pedagogů na středních školách. Všechny informace, které budou zaznamenány, jsou anonymní.

Děkuji Vám.

Hofmanová Nikola

ČÁST 1. Základní údaje

1) Pohlaví

- žena
- muž

2) Věk

- do 25 let
- 26 až 35 let
- 36 až 45 let
- nad 45 let

3) Délka Vaší pedagogické praxe

- do 2 let
- do 5 let
- do 10 let
- do 15 let
- nad 15 let

4) Typ pracovního působiště

- SOU
- SOŠ
- Čtyřleté gymnázium
- Jiná: _____

5) Působíte ve...

- statní škole
- soukromé škole

6) Na jaké pracovní pozici ve škole působíte?

- pedagog
- osobní asistent/asistent pedagoga

výchovný poradce

Jiná: _____

7) Zažil/a jste v průběhu své pedagogické praxe šikanu vůči své osobě?

ANO

NE

spíše ANO

spíše NE

Pokud jste na otázku 7. odpověděl/a NE, pokračujte na otázku č.23

8) Kdo byl aktérem šikany?

žák/kolektiv žáků

kolega/kolegyně

nadřízený/nadřízená

Na základě odpovědi na otázku č.8 si prosím, vyberte následující část, která se týká Vaší zkušenosti.

ČÁST 2. Agresorem žák/kolektiv žáků (9–12)

ČÁST 3. Agresorem kolega/kolektiv kolegů (mobbing) (13–17)

ČÁST 4. Agresorem nadřízený/nadřízená (bossing) (18–22)

ČÁST 2. Agresorem žák/kolektiv žáků

9) Agresorem je/byl?

žák

žákyně

kolektiv žáků

kolektiv žákyň

smíšený kolektiv

10) Jakou formu má/měla šikana?

psychické týrání

- fyzické týrání
- kyberšikana (sms, sociální sítě, e-mail...)
- Jiná: _____

11) Situace trvá/trvala?

- do jednoho měsíce
- do půl roku
- jeden rok
- déle jak rok
- trvala déle
- trvá dodnes

12) Šikana byla řešena/vyřešena?

- nic se neřešilo/nevyřešilo
- zvládl/a jste situaci sám/sama
- Vaším odchodem ze školy
- odchodem žáka/kolektivu žáků ze školy
- výchovným opatřením žáka/kolektivu žáků
- Jiná: _____

ČÁST Č. 3 Agresorem kolega/kolektiv kolegů (mobbing)

13) Agresorem je/byl?

- kolega
- kolegyně
- kolektiv kolegů
- Jiná: _____

14) Který z podnětu, dle Vašeho názoru, vyvolal agresorovo chování?

- osobní antipatie
- profesní soutěživost

neschůdné názory

Jiná: _____

15) Jakou formu má/měla šikana?

psychické týrání

fyzické týrání

kyberšikana (sms, sociální sítě, e-mail...)

Jiná: _____

16) Situace trvá/trvala?

do jednoho měsíce

do půl roku

jeden rok

trvala déle

trvá dodnes

17) Šikana byl řešena/vyřešena?

s nadřízeným/nadřízenou

situaci jste vyřešil sám/sama

Vaším odchodem ze zaměstnání

odchodem agresora/agresorů ze zaměstnání

situace není/nebyla vyřešena

Jiná: _____

ČÁST 4. Agresorem nadřízený/nadřízená (bossing)

18) Agresorem je/byl?

ředitel/ka školy

zástupce ředitel/ky školy

Jiná: _____

19) Který z podnětu, dle Vašeho názoru, vyvolal agresorovo chování?

- osobní antipatie
- profesní soutěživost
- neschůdné názory
- Jiná: _____

20) Jakou formu má/měla šikana?

- psychické týrání
- fyzické týrání
- kyberšikana (sms, sociální sítě, e-mail...)
- Jiná: _____

21) Jak dlouho situace trvá/trvala?

- do jednoho měsíce
- do půl roku
- jeden rok
- trvala déle
- trvá dodnes

22) Šikana byla řešena/vyřešena?

- disciplinárním řízením s agresorem
- disciplinárním řízením s Vaší osobou
- Vaším odchodem ze zaměstnání
- Vaším propuštěním ze zaměstnání
- Jiná: _____

Zde prosím pokračujte ve vyplňování dotazníku, pokud jste odpověděli na otázku č.7 „NE“ nebo jste již vyplnili příslušnou část po otázce č.8.

23) Byl/a jste někdy svědkem šikany jiného učitele?

- ANO
- NE

24) Jaký způsob prevence proti šikaně či kyberšikaně byste doporučil/a?

nastavení pravidel vedením školy

školení

nevím

Jiná: _____

Děkuji Vám za Váš čas a spolupráci při vyplňování dotazníku.